

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Absence veřejně-politických priorit v deklarácích aktérů:
případová studie kanálu Dunaj-Odra-Labe v rétorice Miloše
Zemana**

Bc. Nicole Rambousková

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

**Absence veřejně-politických priorit v deklaracích aktérů:
případová studie kanálu Dunaj-Odra-Labe v rétorice Miloše
Zemana**

Bc. Nicole Rambousková

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Stulík, Ph.D.
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Plzni dne:

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Ondřeji Stulíkovi, Ph.D. nejen za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad a za čas, který mi věnoval, ale také za podporu, kterou mi při psaní této práce poskytoval.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE.....	6
2.1 Definice moci.....	7
2.2 Definice vlivu	8
2.3 Definice zájmu	10
2.4 Moc, vliv a zájem v kontextu teorie	11
2.4.1 Teorie trojí dimenze moci od S. Lukese	11
2.4.1.1 První dimenze moci.....	13
2.4.1.2 Druhá dimenze moci	14
2.4.1.3 Třetí dimenze moci.....	16
2.5 Veřejný versus soukromý zájem	18
2.5.1 Formování veřejného zájmu v politologii	19
2.5.2 Formování veřejného zájmu v právní praxi.....	21
3 ZÁKLADNÍ INFORMACE O KANÁLU DUNAJ-ODRA-LABE ..	24
4 METODOLOGIE	26
5 ANALYTICKÁ ČÁST	30
5.1 Postoj mezinárodních aktérů a české vlády.....	31
5.1.1 Rakousko.....	31
5.1.2 Současná vláda České republiky.....	45
5.2 Vnitrostátní aktéři.....	48

5.2.1 Olomoucký kraj	49
5.2.2 Pardubický kraj	51
5.2.3 Moravskoslezský kraj.....	53
6 ZÁVĚR	56
7 ZDROJE	60
8 RESUMÉ	69

1 ÚVOD

Výstavba kanálu Dunaj-Odra-Labe je ústy prezidenta České republiky prezentována jako jeho „sen“ a „přání“. A to i přesto, že ve veřejném prostředí absentuje širší shoda na této výstavbě jakožto na strategickém projektu ČR a je tedy sporné, zda jej můžeme označit za veřejně politickou prioritu, a tedy i za projekt ve veřejném zájmu.

Nejdříve je ale potřeba objasnit základní pojmy jako je moc, vliv a zájem a jak tyto pojmy v souvislosti s prací uchopuji. Poté se přesunu k tomu, co vlastně je onen veřejný zájem. Vyprázdňenost pojmu veřejný zájem je problematická nejen z právního, ale i z politologického hlediska. Z právního hlediska toto můžeme pozorovat v rovině nedostatečné definice tohoto pojmu (Křížová, Syllová 2015: 6). Naopak z hlediska politologického, který je pro tuto práci klíčový, se můžeme zaměřit na roli veřejnosti ve formování a naplnění podstaty veřejného zájmu v politickém procesu. Jakou roli tedy má sama veřejnost v identifikaci veřejného zájmu, jestliže původní myšlenka daného záměru vychází ze zájmu soukromé osoby, která zastává veřejnou funkci? Sám Habermas ve své knize *„Strukturální proměna veřejnosti“* odkazuje na to, že překonáním buržoasního chápání společnosti byla společnost schopna sama vytvořit veřejnou sféru. Sféru spojenou s veřejným míněním, která se stavěla proti státní moci a soukromým zájmům vládnoucích jedinců a dokázala utvářet své vlastní zájmy a veřejnou moc (Habermas 2000: 67–68).

Habermasův koncept veřejnosti tak zachycuje jakýsi prostor mezi soukromými zájmy v každodenní občanské společnosti a sférou výkonu státní moci. Je tedy zájem Miloše Zemana veřejnou nebo soukromou prioritou, a pokud se jedná o zájem soukromý, jakým způsobem se snaží prezident ovlivnit další politické aktéry, aby přejali jeho prioritu za svou, a dále ji pak prosazovali jako veřejný zájem? Této problematice se dále věnuji v teoretické části práce, na kterou pohlížím optikou konceptu od Stevena Lukese, který rozpracovává

trojdimenzionální vnímání moci. Lukes se podobně jako Weber domnívá, že dominance a nadvláda souvisí s mocí a s tím, jak je jedinec úspěšný v prosazování svých zájmů (Lukes 2005: 111–112). V díle *Power: A Radical View* se snaží zachytit to, do jaké míry a jakými způsoby může význam funkce různých činitelů podporovat jejich vlastní zájmy nebo také, jak se snaží ovlivnit zájmy jiných.

Podstatné je tuto problematiku zároveň sledovat z pozice institucionální, tedy z pozice zákonem dané moci prezidenta v kontrastu s jeho faktickým vlivem na další veřejné instituce. K tomu, abych náležitě vytyčila prostor z hlediska těchto pravomocí, které jednotliví aktéři v této problematice mají, využiji legislativně-veřejně politické dokumenty, jako je kupříkladu Zákon o obcích a podrobím ho obsahové analýze.

Metodologický rámec práce je opřen o případovou studii problematiky výstavby kanálu Dunaj-Odra-Labe. Skrze kvalitativní diskurzivní analýzu (Hendl 2005: 165) zmapuji problematiku moci a mocenských praktik prostřednictvím projevů Miloše Zemana na toto téma. Jedná se o tiskové konference, rozhovory v novinách či příspěvky (prohlášení) Miloše Zemana, které vyšly od roku 2013, kdy nastoupil do funkce prezidenta České republiky. Jelikož Miloš Zeman není jediným aktérem, který do této problematiky promlouvá, je důležité identifikovat také ostatní aktéry, kteří do procesu vstupují a mají zákonem dané pravomoci k vydávání stanovisek či schvalování projektů tohoto typu. Jedná se například o municipality, vládu, jednotlivé politiky, ale i o zahraniční státy sousedící s Českou republikou. Díky identifikaci pozic těchto jednotlivých aktérů můžeme totiž pozorovat, jak se prezident snaží prosadit určité nastolování agendy pomocí vlivu, který na dané aktivní účastníky procesu vyvíjí.

Diskurzivní analýza nevzniká bez toho, aniž by byl známý kontext, ve kterém se pohybujeme (Lawrence, James, Miller 2000: 349), proto je analytická práce rozdělena do tří základních částí. V první z nich věnuji pozornost

mezinárodním aktérům (pozici Rakouska) a postoji vlády České republiky. Zde následně rozpracovávám to, jakým způsobem na tyto aktéry Miloš Zeman cílil v rámci svých projevů. Ve druhé části se poté zaměřuji na pozici aktérů v rámci České republiky (konkrétně postoje jednotlivých krajů). Jako pomocnou analýzu, kterou se argumentačně snažím zakomponovat jak do teoretické části, tak do části analytické, chápu analýzu VPD, které vytvářejí institucionální stránku moci, respektive formální mocenské vztahy dle platných zákonů.

Nejdříve tedy zkoumám Miloše Zemana a jeho vyjádření, které jsou spjata právě s onou výstavbou Dunaj-Odra-Labe. Miloš Zeman se často v souvislosti s výstavbou vyjadřuje o kanálu tak, že jej označuje jako „svůj sen“, „své přání“, „můj oblíbený projekt“ či používá spojení slov „přál bych si“. Proto je pro selektování dat v této analýze využito axiální kódování. Skrze něj vytvářím ekvivalent těchto vyjádření a zastřešuji název pro kódy, se kterými dále pracuji. Tudíž, cílem tohoto kódování je vytvořit spojení (jednu kategorii) slov tak, aby vznikla jedna kategorie, díky které pak budou data transparentní a přehlednější. Dalším krokem je zhodnocení zkoumaného textu pomocí tří základních kritérií, která jsou detailně rozpracována v kapitole č. 5. Na závěr poté ke každému aktérovi dodávám jeho současné stanovisko k dané výstavbě a zachycuji, zda v některém z případů neočekávaně nedošlo ke změně jeho postoje v souvislosti s tím, že na něj Miloš Zeman cílil právě v rámci svých projevů.

Pro mou práci jsou tedy podstatná ta data, která můžeme chápat jako synonyma ke klíčovému slovu „přání“. Předmětem zkoumání je v tomto případě samotný kanál DOL. Na základě jednotlivých vyjádření nadále budu identifikovat, na jaké aktéry těmito vyjádřeními působí nejčastěji. Druhou částí je již zmiňované zaměření na kontext. V rámci vnímání kontextu se věnuji pěti větám, které se nachází před a za mnou určeným klíčem „přání“, čímž dojde k rozšíření datového korpusu o kontextuální vyjádření prezidentových vzkazů. Jestliže je význam „přání“ umocněn jakýmsi apelem a důrazem prezidenta na

tuto výstavbu, je dále zaznamenán v analytické části práce a pracuji s ním jako s relevantním sdělením pro analýzu. Dále ve všech případech zmíním, v jakých souvislostech a na jakých akcích o kanálu hovoří, což v rámci diskurzivní analýzy hraje podstatnou roli, neboť je zde vyjádřen celkový kontext pro pochopení situace jako celku. K identifikaci dalších aktérů využívám studii proveditelnosti vypracovanou na základě impulsu Ministerstva dopravy. Jejich argumentaci dále rozšiřuji pomocí rozhovorů, které aktéři poskytli veřejnoprávním médiím na toto téma, konkrétně se jedná zejména o reportáž pořadu *Nedej se* na ČT. Tyto zainteresované strany často uvádějí, že projekt DOL je nepotřebný, nadbytečný a zastaralý a priority ČR by se měly ubírat jiným směrem.

Prezident, jakožto vysoce postavený politik a jeden z nejvyšších ústavních činitelů, využívá své politické moci a svého vlivu, který získal jakožto veřejně působící politický aktér, aby svými výroky cílil na jiné výkonné úředníky, kteří nadále mohou chtít iniciovat a tuto výstavbu prosadit právě jako zájem veřejný. Předpoklad, se kterým do této práce vstupuji je, že prezident využívá svého politického vlivu a moci, aby se stal činným aktérem, který se podílí na nastolování politické agendy v ČR. Abych mohla tuto tezi potvrdit nebo ji naopak vyvrátit, je stěžejní zaměřit se na výzkumnou otázku, která zní takto: *Jakým způsobem je prezident schopen ovlivnit nastolování agendy v rozhodovacím procesu ohledně zrealizování výstavby kanálu DOL?* Tato otázka je doplněna tezí o tom, zda: *Mohou mít prezidentova prohlášení neformálně větší váhu na formování agendy v problematice DOLu než aktéři, kteří díky svým pravomocím nastolují politickou agendu tohoto projektu.* Onu „větší váhu“ můžeme v práci určit pomocí výsledku první analytické části, jelikož ta právě dodá potřebná data k tomu, abych mohla vyhodnotit, jestli prezident působí na některé aktéry svým politickým vlivem nebo zda jim naopak nevěnuje téměř žádnou zásadní pozornost v procesu nastolování této agendy.

Cílem diplomové práce je poukázat na to, jak a v čem spočívá úspěšnost prezidentova vlivu při nastolování agendy výstavby Dunaj-Odra-Labe. Jestliže bereme v potaz fakt, že prezidentova výkonná moc v českém parlamentním systému by měla být spíše symbolická, než aby reálně mohl ovlivňovat nastolování agendy k prosazení vlastního soukromého zájmu, který se snaží prezentovat jako zájem veřejný.

Tento fenomén sleduji především proto, že soukromý zájem může a priori ovlivnit fungování veřejného činitele. Je zapotřebí, aby byla funkce a s ní často spojená role instituce jako taková, oddělována od osoby, která tento úřad vykonává. Zároveň také poukazuji na tenkou linii mezi tím, co je stále soukromé a co už naopak spadá do kategorie veřejné. V tomto konkrétním případě můžeme pozorovat, že dochází ke kombinaci soukromé osoby a jejího zájmu s veřejnou funkcí, neboť i přesto, že prezident nemá potřebnou politickou moc z hlediska pravomocí v rámci politického systému, i tak nadále jakožto instituce, ovlivňuje své okolí.

2 TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE

„Mé přání“, „můj sen“, takto se často vyjadřuje Miloš Zeman ve svých projevech, když hovoří o výstavbě kanálu Dunaj-Odra-Labe. Z pozice své funkce v českém politickém systému Zeman sice reprezentuje jednoho z nejdůležitějších aktérů výkonné moci, nicméně jeho reálné pravomoci, které mu jsou přiděleny Ústavou, jsou: : a) jmenování a odvolání předsedy a dalších členů vlády a přijímání jejich demisi, b) svolávání zasedání Poslanecké sněmovny, c) rozpouštění Poslanecké sněmovny, d) pověřování vlády, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonávání jejich funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády, e) jmenování soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy a tak dále. V Ústavě jako takové se nepíše nic o tom, že by prezident mohl jakkoliv zasahovat do formování vládní agendy či směřování politiky státu jako takové. Toto mu z pozice jeho funkce formálně nenáleží. Lze říci, že úkolem prezidenta republiky je v systému parlamentní demokracie reprezentovat stát. Je také garantem řádu a moderátorem politických sporů, ne činným tvůrcem vládní politiky (Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.). Takto s tímto faktem nakládá samotná Ústava, ale neformální stránka politiky je založená ne na pravomocích jako takových, ale na tom, jak aktér dokáže vstupovat do procesu vytváření policy pomocí (například) svého vyjadřování. Jazyk lze totiž chápat jako strategický zdroj, kterým politici získávají, drží a také reprodukují moc. Předpokladem této práce je, že Miloš Zeman, jakožto aktivní aktér v českém politickém systému, dokáže ovlivnit nastolování agendy v rámci politiky (Dunmire 2012: 742).

Miloš Zeman v posledních několika letech ukazuje, že ne ve všech případech následuje pravomoci, které mu jakožto prezidentovi, Ústava ukládá. Konkrétním příkladem jsou průtahy při jmenování některých ministrů současné vlády (Jana Lipavského do funkce ministra zahraničních věcí) nebo nejmenování kandidáta na ministra bývalé vlády (Miroslava Pocheho na post ministra zahraničních věcí)

(Hartman 2018). Otázka, která se v tomto případě nabízí, je, jak je možné, že Miloš Zeman dokáže ovlivnit určité aktéry tak, aby jednali dle jeho přesvědčení, dle jeho zájmu?

Nástin problematiky týkající se výstavby kanál Dunaj-Odra-Labe spočívá v tom, že některá jednání Miloše Zemana často souvisí s prosazováním jeho vlastního zájmu, i když priority jiných zainteresovaných aktérů s reálnou politickou mocí¹ v dané problematice se s jeho přesvědčením mohou rozcházet. Tyto myšlenky dále v práci rozpracovávám dle teorie od Stevena Lukese, který se věnuje třem různým dimenzím moci, kterou političtí aktéři ve veřejném prostoru využívají.

Jedním z klíčových aspektů této práce je vysvětlení a objasnění základních pojmů, které jsem nastínila výše. Jedná se o pojmy moc, zájem a vliv. Definice těchto pojmů pomůže následně propojit teorii, kterou v práci používám, s analytickou částí práce.

2.1 Definice moci

Moc je jedním z důležitých pojmů, se kterými politologie pracuje. O tom, co je moc, se debatuje také v každodenním životě ve spojitosti s otázkami, kdo má moc (kdo je držitelem moci), jak ji využívá a za jakým účelem ji využívá. Slovo moc samo o sobě můžeme označit za polysémické. Má několik různých významů a zkoumáme jej v souvislosti s prostředím, na které cílíme svou pozornost (Lukes 2005: 61). Ve svých teoriích s ní pracovalo několik známých teoretiků jako například Max Weber nebo Robert Dahl. Dle Maxe Webera je moc definována tak, že se jedná o pravděpodobnost, díky které aktér bude schopen realizovat své vlastní cíle na úkor cílů ostatních, s nimiž funguje v určitém společenském

¹ Respektive s mocí, která jim dle zákona náleží z hlediska jejich funkce. Například pravomoci starostů jsou zaneseny v zákoně č. 128/2000 Sb. o obcích, pravomoci hejtmanů jsou pak uvedeny v zákoně o krajích č. 129/2000 Sb.

vztahu. Tudiž základním předpokladem moci je fakt, že mezi aktérem (A) a dalším aktérem (B) existuje mocenský vztah. Weber také předpokládá, že moc úzce souvisí se schopností prosadit svou vůli na úkor vůle či přesvědčení jiných. Tento pojem dále rozpracovává v souvislosti s byrokracií a dominancí v hierarchickém uspořádání společnosti (Weber 1947: 152).

O rozpracování konceptu moci se poté zasadili například Peter Bachrach, Morton Baratz (Bachrach, Baratz 1962: 947-952) či již zmíněný Steven Lukes. Ten tvrdí, že moc, a to, jak o ní přemýšlíme, souvisí s tím, v jakém kontextu se jí snažíme porozumět. Lukes moc chápe jako „[...] *dispoziční koncept zahrnující spojení podmíněných nebo hypotetických prohlášení, které specifikují to, co by se stalo v situaci, kdy by byla moc uplatněna*“ (Lukes 2005: 65). Moc úzce souvisí s konkrétním postavením aktéra v daném systému, který onu moc drží a jeho rozhodnutím o tom, jak s ní bude nakládat. Je to tedy velice individualizovaný fenomén, protože pokud se jí rozhodneme analyzovat, znamená to analyzovat jednotlivé aktéry jako jedince, kteří na sebe nějak reagují. Vychází tedy z porozumění sociální struktury v souvislosti s mocenskými vztahy. Základním prvkem je jedinec interagující s jinými jedinci.

Základními znaky moci tedy jsou: aktér A interaguje s aktérem B za předpokladu, že A prosazuje svou vůli vůči aktérovi B. Svou roli zde hraje také rovina rozhodování, nicméně toto je pouze základní pojetí, které dále rozpracovávám v části teoretické části práce věnované trojdimenzionálnímu pojetí moci.

2.2 Definice vlivu

Cílem této diplomové práce je poukázat na to, jak a v čem spočívá vliv prezidenta Miloše Zemana v otázce výstavby kanálu Dunaj-Odra-Labe. Avšak, co vlastně onen vliv znamená? Podle teoretika Harolda Lasswella, můžeme vliv chápat jako hodnotovou pozici a potenciál osoby či skupiny, která má za cíl

ovlivňovat politiku ostatních přesvědčovacím prostředky. Můžeme jej také chápat jako druh moci, o kterou usilují politicky aktivní osoby (Political Science nedatováno).

Vlivu můžeme obecně rozumět jako síle/schopnosti přimět ostatní lidi, aby souhlasili s vašimi názory nebo dělali, co chcete bez přímého příkazu. Je to jakýsi hodnotový a morální proces, kterým aktér působí na své okolí. Vliv v souvislosti s touto prací uchopuji jako projev moci aktéra v praxi. Jak moc, tak vliv spolu ale jednoznačně souvisejí a podmiňují se navzájem. Obvykle však moc vnímáme v první dimenzi moci ve spojitosti s příkazem, kdežto vliv se projevuje ve druhé a třetí dimenzi v rovině ovlivnění. Síla ovlivňovat politiku nebo instituce pramení z kontroly rozhodování a může mít jak pozitivními, tak negativními účinky (Gaventa 2003: 17). Moc a vliv se vztahují k hodnotám jak osob, které mají vliv a moc, tak osob, které vlivu a moci podléhají. To reflektuje S. Lukes ve své teorii trojí dimenze moci, kdy si uvědomuje, že ve všech třech stupních se odehrává akt ovlivnění aktéra prostřednictvím jednání druhého aktéra. Jádrem jeho teorie je především myšlenka, že preference mohou být ovlivňovány, formovány a určovány mocnými (Lukes 2005: 52).

Politický vliv může být rozdělen nerovnoměrně. Často je se sférou politického vlivu spojována elita, která zaujímá vedoucí pozici v systému. Vliv se také liší od příkazu nebo nátlaku ve smyslu „nucení k něčemu“, ale nátlak můžeme brát i jako formu jistého vlivu. Ovlivňování má potenciál přimět člověka udělat něco, ale je to spíše jakási schopnost vlivného jedince, které může využít (Political Science nedatováno). Úspěšný vliv je formou určitého typu kontroly, který může být využit autoritou, vedením, politickou stranou či politikem samotným. Mocný a vlivný aktér má potom možnost volby nad tím, jaký zájem prosadí. K prosazení tohoto zájmu mu pak slouží přímé prostředky, kterými se aktér rozhodne přesvědčovat ostatní aktéry a které fungují jako

médium jeho vlivu. Může se jednat například o přesvědčování pomocí jazyka jakožto klíčového prostředku.

2.3 Definice zájmu

Zájem je jedním z klíčových vstupů, na který se v této práci zaměřuji. Z hlediska politického je zájem hlavní složkou politické motivace. Je to významný, ale často proměnný faktor, který vstupuje do procesu jako preference jedince i skupin. Zároveň je formován na základě jejich morálních a politických pozic. Politický zájem je nutný předpoklad pro vlastnosti každého zodpovědného a demokratického občana. Ukazuje se tím naše schopnost a připravenost participace v politickém prostředí. Zájem je tedy nezbytný pro fungování demokratického politického systému (Rebenstorf 2004: 89). Můžeme ho vnímat v několika různých rovinách. Buďto z roviny individuálního jednání, kdy jej my sami vnímáme jako naši preferenci nebo například jako souhrn společenských hodnot, kdy se na základě nějakého zájmu utvoří zájmová skupina (Keller 2017). Ve společenské rovině se pak můžeme dostat i k tomu, že zájem chápeme v souvislosti s konfliktem. Je tomu tak především proto, že člověk jakožto tvor společenský, figuruje jako součást každodenních mezilidských interakcí, a jeho zájmy se tak přirozeně střetávají se zájmy ostatních jedinců ve společnosti. Tyto střety se vždy vyskytují okolo daného problému či tématu. V případě této práce jde o výstavbu vodního koridoru Dunaj-Odra-Labe (Novák 2012).

Pro práci jako takovou je politický zájem zásadní. Určuje to, jaké stanovisko jedinec zaujímá v konkrétní problematice, a díky tomu lze posoudit, na čem staví své argumenty pro a proti vůči danému problému. Nakonec dojde k přijetí určitého postoje (převezme jej za své) a jedinec se tímto postojem politicky identifikuje. Bez politického zájmu zůstává politická identita rozptýlená: jedinec neví, co si myslet, neví, čemu věřit, neví, čeho chce dosáhnout (Rebenstorf 2004: 89). Na zájem je v této práci nahlíženo jako na

specifickou hodnotovou a morální preferenci jedince, která ovšem může být proměněna na základě preferencí mocnějších a vlivnějších aktérů v systému.

2.4 Moc, vliv a zájem v kontextu teorie

Moc tedy pramení z postavení aktéra. Toto postavení získal ve chvíli, kdy se dostal do funkce, která mu přináší moc, například rozhodovací. V tomto případě se jedná o situaci, kdy Miloš Zeman získal svou moc na základě skutečnosti, že se stal prezidentem České republiky. Jeho vliv je s onou mocí spojen, neboť kdyby nebyl vlivnou osobností, díky své dlouholeté politické praxi, nebyl by schopen dosáhnout funkce jednoho ze tří nejvyšších ústavních činitelů českého politického systému. Na základě jeho postavení a vlivu se postupem času formovaly jeho preference (jeho zájmy), kdy jedním z nich, kterému věnuji pozornost, je výstavba kanálu Dunaj-Odra-Labe. Důležité ale je, že ona moc z hlediska pravomocí, které prezidentovi ukládá Ústava, mu nedává možnost rozhodnout o zahájení výstavby, proto k dosažení svého zájmu může Zeman dosáhnout pouze prostřednictvím ovlivňování, přes které prosazuje a zviditelňuje své preference.

2.4.1 Teorie trojí dimenze moci od S. Lukese

Obecným předpokladem moci je, že máme dva aktéry (A a B). A (jakožto autorita) má moc nad aktérem B a ovlivňuje ho způsobem, který je v rozporu se zájmy aktéra B. Závisí tedy na tom, do jaké míry je A schopno ovlivnit B proti jeho vlastní vůli a přesvědčení (Lukes 2005: 16). Tímto tvrzením Lukes navazuje na koncept moci od R. Dahla, který spatřuje moc jako vysvětlení následků interakce mezi dvěma aktéry. Toto pojetí je však příliš obecné a nevystihuje moc jako nástroj, kterým lze získávat souhlas a vůli ke spolupráci těch, kteří jsou vnímáni jako podřízení potažmo ovlivnění. Proto Lukes svou teorii o moci rozpracovává a tvrdí, že se dá zkoumat na třech různých úrovních, dimenzích.

Steven Lukes odkazuje na to, že moc je velice individualizovaná a lze ji zkoumat převážně prostřednictvím analýzy jednoho hlavního aktéra, jehož diskurz vstupuje do roviny rozhodování a přesvědčování druhých. V této případové studii lze označit za hlavního aktéra Miloše Zemana právě kvůli předpokladu, že on je tím, kdo prosazuje výstavbu kanálu a snaží se působit na další různé aktéry, kteří ji, z pozice své moci dané zákonem, mohou realizovat (Mertl 2012: 22–23).²

Trojdimenzionální pojetí moci ukazuje, že v rámci zkoumání moci bychom se měli soustředit na několik složek. Měla by být věnována pozornost například tomu, co způsobuje nebo jak je způsobováno ono ovlivňování ze strany jedince A na jedince B (Lorenzi 2006: 88–89). Díky otázce, co způsobuje ono ovlivnění, získává celá koncepce moci ono několika rozměrné uchopení. Každý způsob pojetí moci spočívá v tom, za jakým účelem a jakým zájmem jsou mocní sami pobízeni.

První z nich, která je tou nejviditelnější, je moc rozhodovací nebo také příkazovací. Zde mezi sebou jednotliví aktéři soupeří v pluralistické pojetí. Zaměřujeme se tedy na chování, (subjektivní) zájmy a také střety mezi jednotlivými zájmy. Druhá je poté moc (ne)nastolování politické agendy ve prospěch určitého zájmu formou diskuze. Třetí dimenzí je pak rozhodování a kontrola nad politickou agendou, ne nutně prostřednictvím rozhodnutí. Jakmile dokážeme spojit tyto tři prvky jednotlivých dimenzí dohromady, vytvoříme ono trojdimenzionální pojetí moci v rámci politických procesů a rozhodování (Lukes 2005: 29).

² Onen krok ovlivnění je také důvod, proč v této práci vnímám moc z hlediska porozumění sociálním strukturám v souvislosti s mocenskými vztahy a ne z roviny pravomocí, které jednotlivým funkcím (jako je prezident, primátor, premiér) náleží z hlediska veřejně politických dokumentů. Ty totiž s rovinou vlivu v rámci své struktury nepracují. Ale právě díky vlivu aktéra je možné sledovat změnu v nastolování konkrétních agend.

2.4.1.1 První dimenze moci

Obecně tuto první dimenzi moci chápeme jako sílu přimět někoho udělat něco, co by daný aktér sám od sebe neudělal. Zaměřujeme se na chování lidí při rozhodování, když jsou zájmy různých stran v rozporu. Je to typ moci, který byl popsán výše a ve kterém jedinec A může přimět jedince B, aby udělal něco, co by bez podnětu jedince A sám od sebe neudělal, což vychází z původní definice R. Dahla. Tuto myšlenku však Dahl rozpracovává a přichází s pojmem úspěšný pokus (Dahl, Stinebrickner 2002: 93), kdy jedinec A se pokouší úspěšně ovlivnit či přimět jedince B udělat něco, co by jinak neudělal. Lukes poukazuje na to, že ačkoliv se jedná o zdárně podobnou formulaci, liší se právě v tom, že pomocí úspěšného pokusu (tudíž úspěšně dosažené změny zájmu) jedinec A zapůsobí na jedince B, který tak udělá to, co po něm jedinec A požadoval. Zde tedy správně hraje důležitou roli i úspěšné ovlivnění jedince (Lukes 2005: 16). Konkrétní citace Lukese z knihy, jak on jednorozměrný pohled vnímá zní takto: „*Dospěl jsem tedy k závěru, že tento první, jednorozměrný pohled na moc zahrnuje zaměření na chování při rozhodování o otázkách, u nichž existuje pozorovatelný konflikt (subjektivních) zájmů, viděný jako vyjádření politických preferencí, odhalených politickou participací.*“ (19) Toto definování ukazuje, že moc je spjatá s behaviorálními atributy, které se vztahují jak k jedinci samotnému, tak k tomu, jak je jedinec schopný měnit chování ostatních v rámci procesu rozhodování (Dahl 1957: 203).

Jedním z příkladů tohoto typu moci je příkazovací moc, kterou Weber spojil do souvislosti s výkonem byrokratické funkce (Weber 1929: 50–58). Představme si, že jedeme autem a zastaví nás policista (státní úředník). Pokud nás policista vyzve, abychom mu předložili řidičský průkaz, dochází z jeho strany k tomu, že z pozice své moci, která mu je přidělena skrze jeho funkci, nás přiměje k tomu, abychom mu řidičský průkaz předložili i za předkladu, že to není

v našem zájmu. Aktér A, tedy policista, přiměje aktéra B, tedy nás-řidiče, abychom udělali to, co po nás vyžaduje. Z hlediska právního je tato pravomoc policistovi udělena zákonem, nicméně z hlediska struktury sociálních a mocenských vztahů ve společnosti většina z nás vnímá jakousi nadřazenost aktéra A (tedy policisty), a tak uposlechne jeho rozhodnutí i za předpokladu, že to není to, co by aktér B (řidič) chtěl udělat sám od sebe (Lukes 2005: 111–112). V této rovině nehraje roli přímý konflikt, jestliže počítáme s tím, že aktér A je skutečným držitelem moci jako takové. Maximálně se v tomto případě může objevit střet zájmů, který ovšem díky ovlivnění aktéra B mizí. Tudíž k ovlivnění může dojít i bez přímého konfliktu. Zároveň ale v této první dimenzi zůstává zásadní onen příkaz, který se ve druhé ani třetí dimenzi nenachází (Lukes 2005: 18).

2.4.1.2 Druhá dimenze moci

Druhá dimenze moci je sama o sobě poněkud složitější. Toto pojetí stojí na myšlenkách Petera Bachracha a Morotna Baratze, kteří tvrdí, že moc má dvě tváře (Bachrach, Baratz 1962: 947–952). Na jednu stranu se koncepce moci týká rozhodování (jak je popsáno v první dimenzi), na stranu druhou je zde ovšem část, o které se tolik nemluví, a tou je, že témata diskuze politických debat jsou formována tak, aby vyhovovala konkrétním aktérům. Moc je viděna v kontrole formování politických témat a diskuzí (Lukes 2005: 20–24). Lukes k tomuto aspektu ovšem přidává další podstatný bod. Aby vládnoucí skupina dosáhla svého, tak zamlčí některá fakta, aby zajistila, že dojde k dosažení jejich cíle, tudíž k nastolení dané agendy. Je zde tedy určitá forma skrytého nátlaku. Aktér tímto odkloní pozornost od nežádoucích témat, což poté vede k fenoménu, který se nazývá (ne)rozhodování³. Konkrétním příkladem by mohl být vliv například

³ Ono (ne)rozhodování je také ve své podstatě důležité. Pokud rozhodování vnímáme jako volbu mezi určitými způsoby jednání, tak (ne)rozhodování je rozhodnutí, které má za následek potlačení či úplné vytěsnění určité agendy, která je v zájmu druhých aktérů. Tyto zájmy jsou tak utajeny, či dokonce odstraněny už na začátku celého procesu nastolování agendy.

lobbistických skupin na to, jaká témata se vlastně stávají obsahem veřejné diskuze (Lánský 2020: 54). Zjednodušeně se tedy aktér A, snaží nastolit určitou agendu pomocí svého vlivu. Jedná se ale o neformální aktivitu, kterou aktér může zvolit i přesto, že nevychází z jeho (zákonných) pravomocí. Pokud tedy aktérovi nejsou přisouzeny rozhodovací pravomoci v této věci, může například prostřednictvím jazyka (jakožto nástroje) dosáhnout rozšíření povědomí k širší veřejnosti a ostatním aktérům, kteří v této otázce onu rozhodovací moc mají. Tím tedy aktér uplatňuje svůj vlastní vliv, který není závislý na formálně přidělené moci.

Moc je vládnoucí elitou využívána záměrně a vědomě. Také je, podle něj, důležité se zaměřit na detaily zkoumání daných politik v místě a čase. V této druhé dimenzi pojmání moci vstupuje do popředí, jako důležitý aspekt z hlediska nastolování či (ne)nastolování agendy, role konfliktu. Lukes upozorňuje na fakt, že vládnoucí skupina v případě manipulace s nastolováním témat zná možná rizika přijetí jejího rozhodnutí, ale i přesto se rozhodne danou politiku přijmout. V konečném důsledku zde pak působí ještě další možná dimenze, která má záladnější podobu než pouhé vyhýbání se konfliktu, jak jej popisuje Bachrachem a Baratzem a jak s nimi pracuje Lukes ve svém díle *Power: A Radical View*. Jedná se o podobu, kdy A přiměje dělat B to, co B dělat nechce a v konečném důsledku jej ovlivní tak silně, že určuje a formuje jeho zájmy, přání, tužby. Dvourozměrný pohled na moc teorii rozvětňuje a přidává do ní rovinu konfliktu (Lukes 2005: 23–27).

V kontextu práce je druhá dimenze moci tou, která odpovídá mnou stanovenému předpokladu, že Miloš Zeman se snaží nastolit agendu o výstavbě kanálu Dunaj-Odra-Labe jakožto jednoho z klíčových projektů i přesto, že Nejvyšší kontrolní úřad již v roce 2009 zpochybnil jeho hospodárnost i smysluplnost, studie proveditelnosti jej hodnotí jako projekt ztrátový (Bastlová, Švarcová 2019) a v dokumentech, jako jsou programová prohlášení vlád od roku

2017, není explicitně uveden tento projekt jako priorita, i když jeho možná výstavba je v nich naznačena⁴. Výjimkou je programové prohlášení vlády z ledna roku 2022, kde explicitně vláda dává najevo svůj negativní postoj k vybudování vodního koridoru Dunaj-Odra-Labe: „*Zastavíme práce na projektu kanálu Dunaj–Odra–Labe. V místech, kde nebude účelné plánovat budoucí vodní díla, uvolníme současnou územní ochranu. Budeme naopak podporovat rozvoj šetrné vodní dopravy na stávajících tocích.*“ (Vláda 2022).

2.4.1.3 Třetí dimenze moci

Trojdimenzionální uplatňování moci je vnímáno ve spojitosti s ovlivněním cílových aktérů tak, že na konci procesu ovlivnění považují aktéři B priority aktérů A za přirozené. Ti, kteří mají moc, mohou utvářet a ovlivňovat to, jak druzí vnímají a chápou svět. Aktéři B tak nejsou schopni si představit alternativu k prioritám aktérů A. Dodržování těchto priorit považují za nenucené. Lukes dále zdůrazňuje důležitost latentního konfliktu. A v čem spočívá právě ona latentnost konfliktu? Především v rozporu mezi zájmy A a skutečnými zájmy B, které jsou vyloučeny. Osoby, jež podléhají moci často nevyjadřují své zájmy nebo si je dokonce neuvědomují. Jejich zájmy je velmi složité vysledovat, jelikož nejsou schopni své zájmy definovat. Tato přirozenost je poté podbízena a rámována až do té míry, že si daní aktéři nejsou schopni představit smysluplnou alternativu vůči dané věci (Lukes 2005: 28). [...] *Tato skrytost ale vede v podstatě spíše k latentnímu a všudypřítomnému konfliktu, který tak není*

⁴ Výjimkou je v tomto případě dokument programového prohlášení vlády z roku 2014, kde stojí, že: „Budeme klást důraz na přípravu velkých dopravních projektů přesahujících horizont volebního období (např. rychlá železnice) včetně optimalizace záboru pozemků z důvodu územní ochrany. U projektu víceúčelového vodního koridoru Dunaj–Odra–Labe podpoříme přednostně vznik environmentálních a ekonomických podkladů jako předpokladu pro projednání realizovatelnosti tohoto projektu s dotčenými okolními státy a s administrativou EU. *Na počátku přípravy tohoto projektu musí stát mezinárodní shoda.*“ (Vláda 2014). Programové prohlášení z ledna 2018 obsahuje zmínku o tom, že jakmile bude dokončena studie proveditelnosti, tak vláda rozhodne o dalším postupu (Vláda 2018a). Totožné sdělení je poté obsaženo i v prohlášení z června roku 2018 (Vláda 2018b).

vyvoláván v souvislosti s určitým rozhodováním nebo sporným bodem, ale je ve společnostech neustále přítomný. Tento latentní konflikt je charakteristický neustálým prosazováním zájmu těch, kteří moc uplatňují, a potlačováním skutečných (myšleno neovlivňovaných) zájmů těch, kteří nemají možnost uplatňovat moc. [...] (Mertl 2012: 23–24). Latentní konflikt tak představuje nejen pro politology mnoho problémů, protože hranice mezi sociálním determinismem a nedostatkem povědomí o zájmech skupiny je velmi tenká (Lorenzi 2006: 92). V tomto komplexu vlastností třetí dimenze je nezbytné poukázat na to, že se sem promítají také různé hodnotové aspekty společností. „*Jak její definice, tak jakékoli její použití, jakmile jsou jednou definovány, jsou neoddělitelně spjaty s daným souborem (pravděpodobně neuznaných) hodnotových předpokladů, které předurčují rozsah jeho empirické aplikace*“ (Lukes 2005: 30).

Třetí dimenze uplatňování moci se primárně nezaměřuje na to, co aktér vykonává, ale řeší také rovinu toho, co aktér udělat chce a co považuje za vhodné udělat. Lukes tvrdí, že ve třetím pojetí moci se zvažuje možnost vyhnout se přímému konfliktu, přímému střetu. Ten konflikt sám osobě existuje, ale je latentní a všudypřítomný. Vhodným vysvětlením je ukázka na konkrétním příkladu. Máme firmu, jejíž vedení podporuje myšlenku, že znakem dobrého charakteru je tvrdá práce zaměstnanců. Práce nad rámec povinností zaměstnanců, které jim ukládá smlouva, toto vedení označuje jako ctnost-je to správné. Podnik odměňuje lidi, kteří mají tuto ctnost povýšením a kariérním postupem. Časem může pracovník ponořený do tohoto prostředí uvěřit oné myšlence, že tvrdá práce je ctnost. Když společnost tohoto pracovníka požádá, aby o víkendu pracoval za neplacené přesčasy, může se tak dobrovolně rozhodnout. Obětuje svůj čas pro dobro společnosti ne z donucení, ale proto, že věří, že je to správné nejen pro něj, ale i pro firmu (Andreson nedatováno). Lukes chápe toto trojrozměrné pojetí jako nejvýstižnější, ale zároveň nejzákeřnější v případě, když je zneužito výkonnou mocí ve státě (Lukes 2005: 53–55). Tento typ moci totiž

spoléhá na sílu ovlivňování myšlenek a přání lidí, aniž by si to uvědomovali. Nakonec tedy jedinci budou dělat věci, které jsou v rozporu s jejich zájmy. Moc se v této dimenzi přizpůsobuje zájmům různých sociálních či vládnoucích skupin.

2.5 Veřejný versus soukromý zájem

Teorie Stevena Lukese a jeho dvojí dimenze moci je pro tuto práci stěžejní, neboť na jejím základě stavím svou analytickou část. Nicméně je nutné porozumět kontextu jako celku, a proto je potřeba objasnit i pozici veřejného a soukromého zájmu, neboť se od původní definice zájmu jakožto specifické hodnotové a morální preference jedince liší. Rozdíl mezi veřejným a soukromým zájmem zmiňuji především proto, že v samotné analýze týkající výstavby kanálu Dunaj-Odra-Labe se ukazuje, jak tenká je linie mezi prosazováním veřejného či soukromého zájmu z pohledu veřejně činné osoby.

Striktní oddělování soukromých a veřejných zájmu není v praxi zcela jednoduché. Mezi nimi totiž existuje vzájemná spojitost. Jestliže chceme dojít k veřejnému zájmu, musí být zájmy soukromé alespoň částečně sladěny napříč některými skupinami. Ty se poté selektují a utvářejí se z nich zájmy veřejné. Veřejný zájem tak vzniká právě na principu uznání původně soukromého zájmu (Mahoney, McGahan, Pitelis 2009: 1034). Dělicí linie veřejného a soukromého zájmu tedy nelze označit s jasnou přesností. Vstupuje do ní totiž jakýsi skrytý hodnotící apel vycházející z jednotlivých přesvědčení různých vlád, které vládnou. A právě v tento moment se objevuje v praxi ona třetí dimenze, kdy se rozhodnutím vládnoucí skupiny, prostřednictvím pravomocí o věci rozhodnout, projeví jejich zájem. Ten poté tlumočí veřejnosti a ta jej vnímá jako zájem veřejný. Zjednodušeně řečeno, vládnoucí skupina zdvihla nějaké téma - jejich zájem, které díky svému vlivu označila za onen veřejný zájem, a lidé tak chápou tento zájem jako zájem veřejný.

2.5.1 Formování veřejného zájmu v politologii

Schopnost společnosti vybudovat vlastní zájmy a veřejnou moc znamenala změnu nahlížení na společnost v čase. Takto hodnotí Jürgen Habermas vývoj veřejnosti a veřejné sféry. Byl to progres, který přišel po období formování literární veřejné sféry. Veřejná sféra byla místem, kde se střetávaly názorové proudy soukromých osob s názory těch, kteří vládli. Jürgen Habermas veřejnou sféru definuje takto: „*Chápeme ji jako sféru našeho společenského života, v níž lze utvářet něco, co se blíží veřejnému mínění. Přístup do ní je zaručen všem občanům. Část veřejné sféry vzniká v každé konverzaci, ve které se soukromníci shromažďují, aby vytvářeli veřejné orgány*“ (Habermas 1964: 1). Zde se také díky debatám začalo utvářet kritické myšlení (rozmýšlení) nad tématy, která přicházela jak z řad vládních garnitur, tak zároveň i od veřejnosti⁵. Základem jsou tedy veřejné debaty. Debaty, ve kterých se formovaly nejen názory, ale později také zájmy jednotlivých občanů. Z oněch debat by měly vycházet výstupy, na které poté politická reprezentace reaguje. Veřejná debata je totiž nedílnou součástí politického procesu, ze které by správně měly vycházet veřejné zájmy. Veřejnost a debaty v ní utváří ono moderní pojetí veřejnosti jako takové (Gümplová 2007: 2–3). Samotné fungování politiky je poté aplikování různých veřejných zájmů v praxi, na jejichž základě vznikají v politice konflikty. Veřejný zájem tedy můžeme brát jako poptávku formulovanou ze strany veřejnosti, díky které vznikají nabídky ve formě politických programů (nebo také opačně-viz. pozn. č. 5). Jednoduše řečeno veřejný zájem se určuje podle kontextu místa a času, ve kterém se debata o daném zájmu/prioritě odehrává a má také zdůvodnit určitá rozhodnutí, která přicházejí od politických aktérů. Jinými slovy důležitou roli hrají také aktéři, kteří do samotného problému vstupují a nastolují ho politické téma (Lippman 1995).

⁵ Požadavky a selekce témat totiž probíhají jak na místních úrovních (ze zdola), tak ze shora. Je rozdíl v tom, když se objeví lokální problém, který je poté komunikován na vyšším stupni politiky, nebo když ze shora jsou delegovány požadavky na úroveň nižší (Habermas 2000: 273).

V současnosti jej můžeme brát tak, že pro každé město či obec může být veřejný zájem definován různě, protože každá municipalita se potýká s jinými problémy, kterými se musí zástupci výkonné moci v dané oblasti zabývat. Takto to funguje i na úrovni státu. Nicméně přímou definice toho, co přesně veřejný zájem je ve veřejně politických dokumentech nenalezneme, a proto je potřeba s tímto pojmem pracovat v praxi. Habermas tvrdí, že definování veřejného zájmu probíhá již na nižší úrovni, než jsou instituce. Už v podobě prosté komunikace mezi jedinci, z níž poté vychází onen podnět pro utvoření veřejného zájmu (Habermas 1964: 49). Například, pokud se v obci skupina občanů dlouhodobě potýká s tím, že za jejich nemovitostmi se nachází nelegální skládka, ve které žijí různí hlodavci, kteří se jim poté usídlují v domech je jasné, že mohou vznést tuto problematiku na jednání zastupitelstva. Tímto krokem tak podnítl obecní orgán k tomu, aby konal. Jestliže se zastupitelstvo usnese, že tento problém z hlediska jeho rozsahu může uznat za veřejný, tak tím pádem vzniká i veřejný zájem, aby došlo k odstranění tohoto problému. Díky tomu, že původní požadavek vzešel od veřejnosti prostřednictvím využití jejich tlaku/vlivu na veřejné činitele, aby došlo k prosazení jejich zájmu, můžeme říci, že právě veřejnost se podílela na jeho definování a nastolení této agendy jakožto veřejného problému. Vlivem v tomto případě, ostatně i jako v případě Miloše Zemana je, již Habermasem zmíněná, komunikace, respektive identifikace a artikulace jednoho konkrétního zájmu.

Veřejný zájem tedy vnímám jako klíčový pojem pro zachycení obecně prospěšného dobra většinové společnosti. Zkrátka všechno to, co by mělo sloužit širšímu zájmu dané společnosti a přesahuje to zájmy jednotlivce. Špatně definovaný veřejný zájem by mohl upřednostnit zájem například velkých konglomerátů či organizací, jejichž zájmy by nikdy upřednostněny nebyly, kdyby fungovala mezi všemi zájmy obecně rovnost a byly zastoupeny rovnoměrně (Mahoney, McGahan, Pitelis 2009: 1034).

2.5.2 Formování veřejného zájmu v právní praxi

Pojem veřejný zájem je mnohdykrát označován za vyprázdňený nebo také jako prázdná floskule. Je to pojem neurčitý, který ovšem vyplývá z ústavy (Uerpman-Witzack, Tichý, Troup 2020: 183). Na úrovni právního prostředí má Česká republika ve spojitosti s definováním veřejného zájmu pomocnou složku, kterou je institut vyvlastnění. Tento instrument je důležitý z hlediska získávání například pozemků ze strany státu za účelem výstavby veřejnosti prospěšné věci. Na tomto základě dochází k odnětí práva vlastnického právě například z důvodu využití určitého pozemku pro širší, veřejný zájem, pro jakési obecně prospěšné blaho společnosti. Toto právní ukotvení najdeme také v Listině základních práv a svobod v článku 11 v odstavci 4 jehož znění je: *Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu* (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., článek 1).

Příkladem z praxe je rozhodnutí Jihočeského krajského soudu v Českých Budějovicích v otázce vyvlastnění pozemků za účelem dostavby úseku dálnice D3, kde se píše: *[...] Stavba dálnice D3 je jako stavba veřejně prospěšná vymezena v územně plánovací dokumentaci a je v souladu s Politikou územního rozvoje ČR. [...] Veřejný zájem na stavbě odůvodňuje s odkazem na Politiku územního rozvoje ČR tím, že D3 je součástí základní sítě dálnic ČR a transevropské dopravní sítě (TEN-T), [...] Veřejný zájem na účelu vyvlastnění převažuje nad zachováním dosavadních práv vyvlastňovaných [...] Veřejný zájem na vyvlastnění posoudil vyvlastňovací úřad z hlediska veřejného zájmu na celé stavbě, tedy dálnici D3. Je tedy zřejmé, že se jedná o stavbu ve veřejném zájmu, jejímž cílem je zrychlení dopravy, její odklonění z obcí a větší bezpečnost, to vše ve prospěch předem neurčeného počtu osob. Stavba dálnice je, jak je výše uvedeno, sama o sobě stavbou veřejně prospěšnou a nepochybně je stavbou ve veřejném zájmu. [...] Veřejný zájem na vyvlastnění je posuzován z hlediska veřejného zájmu na celé stavbě, tedy dálnici D3. Stavba „Dálnice D3 Tábor –*

Veselí nad Lužnicí, stavba 0306 – obchvat Tábora (pravý jízdní pás)“ je součástí stavby dálnice D3, která propojí Prahu a jižní Čechy na republikovou dálniční síť. Na jižním konci naváže na hraničním přechodu Dolní Dvořiště na síť kapacitních komunikací v Rakousku. Stavba se stane součástí mezinárodního silničního tahu E55, který vede ze Skandinávie přes naše území až do Řecka. Stavba D3 je součástí globální sítě TEN-T. Již z povahy plánované výstavby je zřejmé, že se jedná o stavbu ve veřejném zájmu, jejímž cílem je zrychlení dopravy, její odklonění z obcí a větší bezpečnost, to vše ve prospěch předem neurčeného počtu osob [...] (Rozhodnutí vztahující se k vyvlastnění motocentra u stavby dálnice D3, 2020). Z citace tak vyplývá, že v tomto konkrétním případě je dálnice považována za veřejně prospěšnou věc, a tudíž je ve veřejném zájmu, aby k její výstavbě došlo. Dojde totiž k naplnění přesvědčení, že tato výstavba je v zájmu dobra pro většinovou společnost. Toto východisko tak můžeme označit za moment, kdy se prolíná pohled na veřejný zájem jak z hlediska politologického, tak z hlediska právního. Podle modelu veřejného zájmu se vláda snaží, aby vešly v platnost zákony, předpisy a politiky, které jsou později prospěšné pro veřejnost (Mahoney, McGahan, Pitelis 2009: 1034).

Jestliže z výše uvedených informací vyplývá, že z původně soukromého zájmu může být zformován zájem veřejný a od Habermase víme, že zájmy jsou delegovány a ovlivňovány skrze komunikaci (Habermas 1964: 49), můžeme tyto znalosti aplikovat i na případ výstavby vodního kanálu Dunaj-Odra-Labe. Z veřejně dostupných zdrojů jako jsou například články či televizní reportáže víme, že Miloš Zeman se často na schůzkách s veřejnými činiteli (aktéry, kteří do této problematiky vstupují) k výstavbě koridoru vyjadřuje. Z těchto vyjádření a skrze mapování postoje těchto aktérů v průběhu času lze sledovat, zda se opravdu Miloš Zeman pokoušel skrze svou rétoriku ovlivnit aktéry, a nastolit téma výstavby kanálu tak, aby k její realizaci nakonec došlo.

Z tohoto důvodu věnuji pozornost také základní parametrům týkajících koridoru Dunaj-Odra-Labe, ve kterém zmíním i důležité aktéry, jejichž postoje jsou jeho důležitou součástí.

3 ZÁKLADNÍ INFORMACE O KANÁLU DUNAJ-ODRA-LABE

Tento projekt patří mezi ty, které můžeme označit za mezinárodní, neboť do jeho potenciální výstavby by promlouvalo několik zemí. Jedná se o Slovensko (splavnění Dunaje), Rakousko (splavnění Dunaje) a Polsko (splavnění Odry). Z hlediska vnitrostátního jsou pak podstatní aktéři kraje, kterými by měl vodní koridor procházet. Jedná se o Jihomoravský, Zlínský, Olomoucký, Pardubický, Královéhradecký, Středočeský, Ústecký, Moravskoslezský kraj. Cílem tohoto projektu má být propojení tří moří (Baltské, Černé a Severní moře) (Ministerstvo dopravy 2019).

Jak již bylo zmíněno výše v kapitole „Formování veřejného zájmu v politologie“, tento budovatelský záměr vzniká tzv. cestou shora. Tento kanál totiž můžeme řadit mezi klíčový projekt, jehož výstavba je velice důležitá pro prezidenta Miloše Zemana, který jeho budování označuje za splněný sen velkých Čechů (Karla IV. až Tomáše Baťu) (Vodní cesty a plavba 2013: 2). Nicméně vzhledem k rozsáhlosti tohoto projektu je zřejmé, že by široce ovlivnil životní prostředí a vytvořil by trvalé změny krajiny. Což se nelíbí také například ekologicky aktivistickým skupinám, či obyvatelům některých krajů (ČT24 2021).

Tématem diplomové práce je zachytit změnu či absenci priorit v deklaracích aktérů, kteří do této výstavby vstupují v návaznosti na to, jakou rétoriku Miloš Zeman vůči nim uplatňoval. Proto jsou součástí analýzy především ti aktéři, jejichž postoj k dané problematice byl po určité sledované období negativní. Umění rétoriky v podání Zemana ukazuje, že obzvláště ve slovech je moc. V jeho vyjádřeních můžeme sledovat několik skrytých apelů, skrze které se může pokoušet změnit jejich nesouhlasné stanovisko na souhlasné. Díky studii od Patricie Dunmire *Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language* je zřejmé, že studium diskurzu

zahrnuje také porozumění jazykovým praktikám, kdy mluvčí prostřednictvím sdělení posluchače či čtenáře přesvědčuje o pravdě a důležitosti jeho sdělení. Aby toho dosáhl může přitom například poukázat na svou pozici v systému, a tím utvrdit publikum o své autoritě a moci. Tímto apelem se mluvčí snaží dosáhnout legitimacy daného výroku (Dunmire 2012: 736).

4 METODOLOGIE

K tomu, abych mohla zaznamenat vývoj okolo problematiky kanálu Dunaj-Odra-Labe a abych jej propojila s teoretickou částí týkající se moci a vlivu (jež je spojena s předpokladem této práce), jsem si vybrala kvalitativní kritickou diskurzivní analýzu. Ta vypovídá o mocenském rozložení a zároveň také i o mocenské nerovnováze, která se v jednotlivých systémech nachází, neboť mezi politikem, jím využívaným jazykem a konečným záměrem, který zamýšlí, existuje, dle předpokladu, kauzální vztah (Dunmire 2012: 735). V teoretické části zmiňuji Lukesovo trojdimenzionální pojetí moci za účelem propojit především onu druhou dimenzi moci se samotnou analýzou.

Diskurzivní kritická analýza jako taková ve výzkumu úzce souvisí s lingvistikou, tudíž s tím, co mluvčí (v našem případě Miloš Zeman) sděluje a také s tím, komu, kde a jakým způsobem to sděluje. Z hlediska analýzy kritického diskurzu je jazyk oním prostředníkem, chceme-li mezičlánkem moci, která se prolíná také v teorii od S. Lukese. Pokud chceme porozumět dynamice moci a s ní spojeným společenským strukturám, je třeba odpovědi hledat právě v jazyce. V rovině analýzy diskurzu se bavíme jak o psaném textu, tak o mluveném projevu, který v práci převádím do psané formy (Dunmire 2012: 736)⁶. V této práci tedy převažují především nadvětné celky ve formě odstavců, kterými je také určen styl argumentační linky a celková vnitřní logika vyjádření. Má pozornost se upíná na čtyři věty před větou, ve které se Miloš Zeman zmiňuje o kanálu Dunaj-Odra-Labe a na čtyři vět za ní, a to především proto, aby nezanikl právě kontext zmíněného vyjádření. Jestliže je kanál zmíněn v daném

⁶ Jazyk můžeme chápat jako symbolickou soustavu, ve kterém se skrývají hodnoty, prostřednictvím nichž se snažíme porozumět významu jednotlivých slov, vět a nadvětných celků, pomocí nichž je prezentována pozice daného aktéra.

příspěvku víckrát, tak postupuji stejně, aby byla zachována transparentnost v rámci vytváření analýzy.

V první řadě jsem zjišťovala, jakým způsobem Miloš Zeman o samotném kanálu Dunaj-Odra-Labe hovoří. Sběr dat probíhal v rámci veřejně dostupných internetových zdrojů. Zcela zásadní roli ve sběru dat hrála oficiální stránka prezidenta republiky hrad.cz, kde lze nalézt vybrané projevy a rozhovory prezidenta Zemana od roku 2013 až po současnost (tj. únor 2022). Jako sekundární zdroj pro mou práci sloužil čtvrtletník vydávaný Ředitelstvím vodních cest pod názvem *Vodní cesty a plavba*, do kterého Miloš Zeman čas od času přispívá své názory, a to primárně ve formě tzv. úvodního slova.

Stěžejní data, se kterými pracuji, jsem kódovala na základě axiálního kódování, které má vždy svou vnitřní logiku. Ta je postavena dle předpokladu: a) Aktér-Miloš Zeman; b) se snaží pomocí svého jednání (pomocí svého vyjadřování) docílit výstavby vodního koridoru Dunaj-Odra-Labe, c) svou pozici prezentuje danému aktérovi způsobem; 5) aby jej ovlivnil, a naplnil tak realizaci svého soukromého zájmu. Pro lepší pochopení uvedu konkrétní příklad, jak jsem postupovala: a) našla jsem vyjádření Miloše Zemana (například na stránkách *hrad.cz*); b) vyhledala jsem klíčové slovo Dunaj-Odra-Labe⁷ a c) v dané pasáži, kde o kanálu hovoří, bylo mým záměrem zjistit, jakým stylem tuto tematiku (výstavbu) daným aktérům prezentuje. To znamená, jakou rétoriku uplatňuje, pokud o výstavbě hovoří. Klíčový pro mě byl moment, kdy v souvislosti s touto tematikou uplatňoval výrazy jako: „můj sen“, „mé přání“, „můj oblíbený projekt“, „mým nápadem“. Pokud toto v jeho prohlášení zaznělo – pokud se tedy jednalo o samotný výskyt anebo kolokaci těchto slov (sen, nápad, přání ve spojení s kanálem Dunaj-Odra-Labe a podobná ekvivalentní vyjádření, která stanovují jakýsi hodnotící vztah či kladný postoj mluvčího (Zemana) ke

⁷ Klíčové slovo Dunaj-Odra-Labe je ale v tomto případě bráno jako ekvivalent slovních spojení vodní kanál, vodní koridor, D-O-L.

zkoumanému předmětu (oné výstavbě) – pak jsem tato data vyhodnotila jako relevantním pro mou práci a podrobila jsem je kritické analýze diskurzu. Činím tak právě proto, že jakákoliv forma přivlastnění, která se vztahuje k osobě Miloše Zemana, nikoliv k jeho funkci prezidenta, můžeme chápat jako jeho osobní vyjádření, a tudíž jsou data pro mou práci relevantní.

U jiných aktérů jako jsou například starostové či hejtmani bychom mohli v analýze sledovat jak moc, tak vliv i zájem. Z teoretické části již ale víme, že moc rozhodnout o výstavbě koridoru Miloš Zeman z pozice své funkce nemá, ale disponuje vlivem, kterým může tuto tematiku nastolit jako téma veřejné (pomocí způsobu svého vyjadřování), a na základě toho se tak může pokusit prosadit svůj soukromý zájem jako zájem veřejný.

V kontextu této práce je onen diskurz sledován ze dvou měřítek. První z nich se vztahuje k úzkému zkoumání kontextu a významu toho, že Miloš Zeman o kanálu Dunaj-Odra-Labe hovoří jako o svém snu. Tuto část bychom mohli definovat jako obsahovou analýzu textu, který následně aplikuji v části druhé. Ta se vztahuje k tomu, jak tento svůj zájem cílí a předává dalším aktérům. To znamená u každého jednotlivého aktéra, jenž zaujímá nesouhlasné stanovisko, tudíž se k výstavbě staví odmítavě, budu zaznamenávat, zda Miloš Zeman na tohoto aktéra svou rétorikou cílil a jak se snažil jeho pozici ovlivnit.⁸ U aktérů, kteří mají pozitivní stanovisko není potřeba sledovat uplatňování vlivu ze strany Miloše Zemana, neboť jejich pozice je už nyní jasně daná.

Tento specifický sociální kontext nám ukazuje, jak věta může ovlivnit význam celého jednoho odstavce, ve kterém se ono důležité sdělení nachází, ale

⁸ V průběhu analýzy je také důležité sledovat to, zda jsou například na určitých jednáních či tiskových konferencích přítomné osoby, které mají na problematiku přímý či nepřímý vliv v rámci kontextu samosprávy, nebo na mezinárodní úrovni, jako jsou kupříkladu konference v cizině s důležitými představiteli jiných zemí, které do této potenciální výstavby mohly také zasahovat či přímo vstupovat. Tím je sledován onen komunikační záměr.

zároveň ukazuje, že výzkum přesahuje tuto jednu konkrétní větu, na kterou se zaměřujeme. Tudíž jádro sdělení se nachází okolo předmětu, o kterém hovoříme a který zkoumáme. Jelikož se jedná se o kritickou diskurzivní analýzu, je zde sledováno to, jak tento diskurz ovlivňuje také další aktéry.

Data jsou shromažďována od roku 2013 z toho důvodu, že v roce 2013 byl Miloš Zeman poprvé zvolen v přímé volbě prezidentem České republiky. Jsou řazena chronologicky od počátku funkčního období až do 18. 2. 2022 (neboť v tento den mluvil Zeman naposledy veřejně o tomto tématu na půdě Poslanecké sněmovny České republiky). Svou pozornost primárně zaměřuji na jeho veřejné projevy, rozhovory, či úvodní slova (viz výše), ve kterých je jedním z hlavních předmětů právě onen vodní kanál Dunaj-Odra-Labe.

5 ANALYTICKÁ ČÁST

Cílem diplomové práce je zjistit, jak Miloš Zeman ovlivňuje ostatní politické aktéry a zda se snaží nastolit agendu ve spojitosti s výstavbou kanálu Dunaj-Odra-Labe. Nicméně všechny možné mechanismy, kterých prezident využívá a může využívat, není možné pouze z veřejně dostupných zdrojů identifikovat. Svou pozornost v analýze věnuji aktérům, jejichž postoj k výstavbě je za dobu působení Miloše Zemana ve funkci prezidenta nesouhlasný. Přesně na tyto aktéry totiž Zeman musí cílit svou pozornost, protože pokud by se mu povedlo tyto aktéry získat (prostřednictvím vlivu) na svou stranu, změnily by se tak nejen jejich priority, ale také zájem. Díky výsledkům analýzy také odpovím na mnou definovanou podotázku, zda: *Mohou mít prezidentova prohlášení neformálně větší váhu na formování agendy v problematice DOLu než aktéři, kteří díky svým pravomocím, dle druhé dimenze moci, nastolují politickou agendu tohoto projektu?* Jestliže se tedy v mnou zkoumaném projevu objevila spojení „můj sen“, „můj oblíbený projekt“, „mé přání“, „můj nápad“- podrobila jsem tyto příspěvky kritické diskurzivní analýze. Dále jsem také zhodnotila, dle stanovených kritérií, jak účinné mohly být apely ze strany osoby Miloše Zemana při nastolování agendy.

Kritéria, která jsem si stanovila k dosažení odpovědi na výzkumnou otázku, jsou spojena s teorií dvojdimenzionálního pojetí moci od Stevena Lukese a také argumentačně podpořena studií o fungování politického diskurzu od Zohara Kampa, zní takto: a) pokud je v projevu zmíněna kolokace ekvivalentu Dunaj-Odra-Labe spolu s přivlastněním (ekvivalent slov můj oblíbený projekt) značí to, že se Miloš Zeman snaží nejen nastolit agendu v rámci komunikační strategie, zároveň ale dává důraz na apely, které se vztahují k jeho osobním zájmům - tím mám na mysli ony ekvivalenty spojení „můj oblíbený projekt“; b) pokud je zmíněn Dunaj-Odra-Labe bez přivlastnění (explicitně není řečen

ekvivalent slova můj oblíbený projekt) znamená to, že se jedná o rovinu nastolování agendy (pořád udržuje v povědomí posluchačů samotné téma výstavby) bez toho, aniž by kanál zmínil ve spojení s přivlastněním- nedává tedy primárně důraz na své zájmy, ale zároveň udržuje tuto agendu v podvědomí aktérů; c) pokud explicitně nezazní Dunaj-Odra-Labe, ale je zmíněna pouze konkrétní část výstavby onoho vodního koridoru (například Kožle-Ostrava), tak díky tomu můžeme říci, že se stále o daný projekt jedná, podmínkou však je přítomnost tzv. roviny přivlastnění, jinými slovy, v projevu se objevuje apel na prosazování jeho osobních preferencí.

5.1 Postoj mezinárodních aktérů a české vlády

Jak již bylo zmíněno výše, projekt výstavby kanálu Dunaj-Odra-Labe se z mezinárodního hlediska týká čtyř hlavních aktérů. Jedná se o Slovenskou republiku, Polskou republiku, Českou republiku a Rakouskou republiku. Vzhledem k tomu, že pozornost v analýze zaměřuji pouze na aktéry, kteří zaujímají vůči této výstavbě negativní postoj, zmiňuji zde pouze Rakouskou republiku a současnou vládu České republiky.⁹

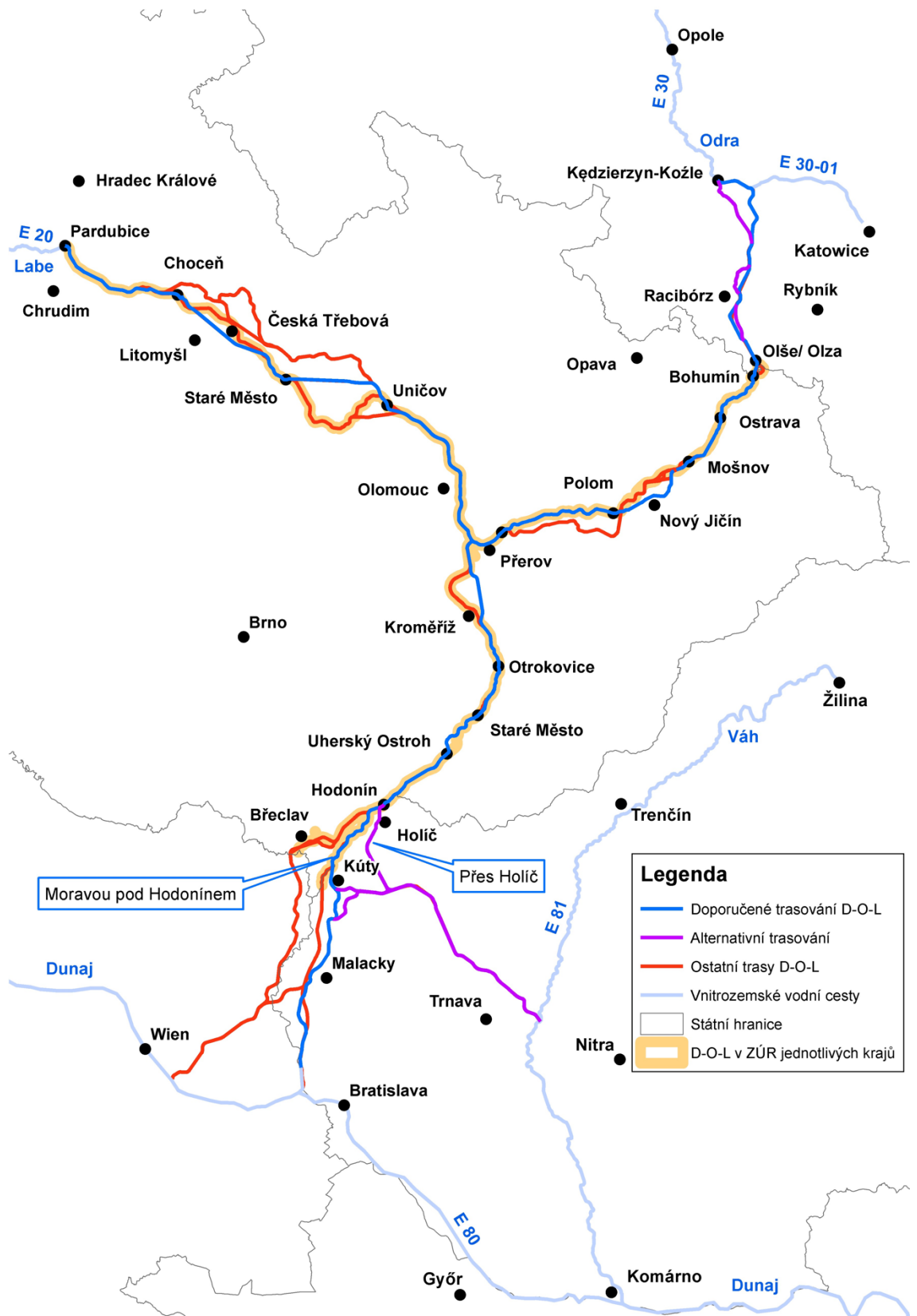
5.1.1 Rakousko

Postoj Rakouska v této otázce je dlouhodobě negativní. Tento dopis poslala rakouská ministryně dopravy místopředsedovi Evropské komise Fransi

⁹ V případě Slovenské republiky je postoj vlády jasný. S výstavbou a splavněním Dunaje souhlasí. Ovšem stojí za zmínku uvést, že slovenské ministerstvo životního prostředí vydalo zprávu, ve které uvádí, že: „Podle názoru ministerstva je tento projekt problematický hned z několika aspektů. Z vodohospodářského hlediska by znamenal značný zásah do vodních útvarů. Dokonce by na mnoha místech znemožnil dosažení jejich dobrého stavu, což je závazný cíl, vyplývající z evropské legislativy,“ z toho vychází, že i na Slovensku vyvolává tento projekt u některých aktérů značnou nevoli a je zde také zpochybněna jeho ekonomická efektivnost (Ekolist 2021). Nicméně i přes absenci pozitivního stanoviska ze strany ministerstva životního prostředí slovenská vláda tento projekt podpořila podpisem memoranda už v roce 2017 (Ministerstvo dopravy 2017).

Timmermansovi: „Vážený pane viceprezidente Timmermansi, s ohledem na nadcházející revizi Transevropské dopravní sítě (TEN) a opakované iniciativy týkající se kanálu Dunaj Odra-Labe bych ze své pozice rakouské ministryně životního prostředí, klimatických opatření a dopravy chtěla učinit následující prohlášení: Území mezi Vídní a Bratislavou zasažené takovým projektem by zasáhlo ekologicky vysoce citlivou oblast. [...] Rakousko si velmi váží cílů strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti i plánu obnovy přírody EU, jejichž součástí je obnova přirozených toků řek. Jakákoli implementace mimo Rakousko by rozhodně měla dalekosáhlé dopady na rakouské vody a životní prostředí. Rakousko by proto muselo být nejen součástí případného schvalovacího řízení, ale vzhledem k závažným a negativním dopadům na flóru, faunu a ekologii v Rakousku, ale je také vysoce nepravděpodobné, že by vydalo nějaká pozitivní rozhodnutí. [...] Ochrana naší přírody je velmi naléhavá nutnost. *Projekt kanálu TEN Dunaj – Odra – Labe by byl v jasném rozporu s těmito cíli. V posledních letech Rakousko opakovaně vyjádřilo tyto obavy v různých orgánech a bilaterálních rozhovorech prostřednictvím mého ministerstva.* Proto bych jako rakouská ministryně pro klimatická opatření, ochranu životního prostředí, energetiku, mobilitu, inovace a technologie *chtěla dát jasně najevo, že nevidím žádnou možnost implementace nebo rakouské účasti na rakouském území. Rakousko namísto toho zkoumá alternativní scénáře rozvoje tohoto vysoce citlivého ekologického území. [...]*“ (Gewessler 2021). Pozice Rakouska byla ovšem známá už dříve, když se rakouští představitelé odmítli podílet na sestavování monitorovacího výboru, který měl sledovat a poskytovat zpětnou vazbu při tehdy ještě vznikající studii proveditelnosti (Havel 2019). Přitom rakouské stanovisko je pro zahájení tohoto budovatelského záměru jedním z klíčových, neboť Dunajská část by měla procházet právě přes území Rakouska.

Příloha 1

Ministerstvo dopravy, Studie proveditelnosti 2018 (Ministerstvo dopravy 2018)

Politika je věcí interpretace názoru, což si Miloš Zeman při prosazování svého vlivu na stěžejní aktéry zapojené do tohoto projektu jednoznačně uvědomuje a upravuje ji na základě toho, se kterými aktéry o projektu jedná. V roce 2013 na konferenci ve Vídni, kde prezentoval projev vztažený k výstavbě koridoru Dunaj-Odra-Labe, mluvil o tomto projektu daleko střídměji než v projevu v roce 2014. Přímou kolokaci slov „můj sen“ ve spojení s výstavbou tam přímo nenalezneme, nicméně v kontextu jeho vyjádření je použito spojení „přeji si“:

„Jsou zde nápady pro nás plně pochopitelné, jako tyto dálnice. A pak jsou tady nápady, které z dnešního úhlu pohledu, vypadají jako úplné nesmysly. Tyto nápady jsou ale někdy velmi užitečné ve vzdálenější budoucnosti. *A jedním z takových nápadů, a pan Podzimek bude souhlasit, možná jediný, kdo bude souhlasit, je vodní koridor Dunaj-Odra-Labe. Byl jsem velkým odpůrcem tohoto koridoru, před pěti lety. A studoval jsem argumenty proti a pro a změnil jsem svůj názor. A Winston Churchill říkal, že jenom hloupý člověk nemění svoje názory.* Takže toto je dobrý příklad projektu, kde na první pohled si budete říkat že to je naprostý nesmysl. Na druhý pohled si budete říkat: možná za 20 let. Pak budete říkat: je to jednoduché a akceptovatelné. A již po jednom století budete říkat: je to samozřejmé. *Takže co si přeji? Přeji si, zaprvé musíme zvýšit investice, za druhé, musíme obnovit spotřebu.* Podnikatelé souhlasí s první částí, ale 90% populace nejsou podnikatelé. Investice jsou způsobem, jak se dostat z krize. Investice, které vytvářejí nové možnosti, nová pracovní místa a mění tvar naší krajiny. *A proto si myslím, že to je prezidentské téma, protože pokud jste zvolen přímou volbou, nezávisíte na parlamentu. Nejste závislý na politických stranách, jejichž názory se mění při každých volbách. Já si myslím, že podnikatelé potřebují zvýšit obchodní příležitosti a nezaměstnaní lidé nepotřebují podporu, ale práci. A úspěch podnikatelů je spojen s úspěchem zaměstnanců. Takže já si myslím, že pokud podpoříme projekt (D-O-L), který otevírá evropský region ne jenom pro turistický ruch, ale také pro bydlení, pro oba naše národy,*

pokud realizujeme projekt, který byl započat v roce 1901, projekt jehož základem byla tehdy vodní doprava, pak vytvoříme společný prostor bez bariér. Proto upřímně doufám, že obnova monarchie, kterou jsem zmínil, bude náš společný úspěch a že střední Evropa bude prosperující region Evropské unie. Pevným jádrem Evropské unie jsou země, které šetří a investují. Proto také podporuji jako prezident, bez formálních kompetencí, ale s informačními kompetencemi, jakýkoliv investiční projekt. Ne založený na penězích nebo na prázdne spotřebě. Takže já mám pár provokativních nápadů, ne jenom vodní koridor Dunaj-Odra-Labe. Rád bych zopakoval, co řekl ředitel General Motors: „Co je dobré pro General Motors, je dobré pro Ameriku“. A co je dobré pro české a rakouské podnikatele, je dobré pro Českou a Rakouskou republiku. Protože podnikatelé jsou ti, co dávají práci.“ (Vodní cesty a plavba 2013b).

Skladba slov se ve vyjadřování Miloše Zemana mění podle toho, jakému aktérovi je adresuje. Jeho přímočarost, v porovnání s příspěvkem z roku 2014, se v tomto sdělení poněkud rozměnila. Namísto spojení slov „můj nápad je postavit vodní koridor“ použil slova: *Takže já mám pár provokativních nápadů, ne jenom vodní koridor Dunaj-Odra-Labe*. Osobní motivace Zemana zůstává stejná, adresnost je ale poněkud opatrnější, a to hned z několika důvodů. Obecně totiž platí, že nejen v samotném vyjadřování spočívá síla. Nalezneme ji také ve skladbě vět a v adresnosti posluchačům. Proto pokud Miloš Zeman ví, že je pozice Rakouska negativní a s výstavbou evidentně nesouhlasí, musí této skutečnosti automaticky přizpůsobit i komunikační styl. Ze sdělení Miloše Zemana je dále patrné, že svůj projev směřoval obzvlášť k podnikatelské sféře a ne přímo k vládě či prezidentovi Rakouska, což lze vnímat jako značnou ukázkou využití vlivu v nastolování politických agend, neboť ví, komu by výhradně měl

svá slova předávat (Dunmire 2012: 742).¹⁰ I to je jedním z důležitých faktů, který v rámci této analýzy nesmí být přehlédnut¹¹.

Co se týče roviny kritérií, je patrné, že tento příspěvek odpovídá mnou stanovenému kritériu b). Zeman zmiňuje nejen samotný kanál Dunaj-Odra-Labe, ale zároveň také vysílá apel, že by si přál, aby k výstavbě došlo, neboť je dle jeho slov potřeba navyšovat investice. V tomto úryvku se sice nezaštiťuje tím, že je to jeho sen, ale zdůrazňuje (v parafrázi): pokud by se mělo uvažovat o některé z investic, tak právě výstavba kanálu Dunaj-Odra-Labe je jednou z variant, na které byste neměli zapomínat.

Zajímavým momentem byla již výše naznačená schůzka v roce 2014, kdy Miloš Zeman na Pražském hradě uspořádal setkání všech střeoevropských prezidentů (V4 včetně dalších dvou států, Rakouska a Slovinska), kde se řešila zejména evropská doprava. Zeman na této schůzce opět otevřel možnost vybudování koridoru Dunaj-Odra-Labe se slovy:

„V této souvislosti bych rád zmínil naší společnou podporu polskému návrhu na vytvoření společného evropského investičního fondu pro dopravní investice, protože se domnívám, že by přispěl ke zlepšení dopravní infrastruktury nejenom v oblasti střední Evropy, ale i v dalších částech Evropské unie. Nechci zabíhat do podrobností, a proto bych teď, podle toho v jakém pořadí se přihlásí, přenechal k této tématice slovo jednotlivým prezidentům. Rád bych pouze

¹⁰ Tato tisková konference měla být věnována především prezidentovi a ostatní vrcholným politickým představitelům, proto apel na podnikatelskou sféru je v této souvislosti poněkud nepatřičný.

¹¹ V rámci podrobování textu obsahové analýze mne, jako autora, zaujala jedna z fotografií, která byla přiložena k projevu Miloše Zemana ve Vídni v časopise *Vodní cesty a plavba*, na které Miloše Zeman hovoří s spolu se prezidentem rakouské Hospodářské komory Christophem Leitlem a prezidentem českého Svazu průmyslu a dopravy Jaroslavem Hanákem. Rozhovor byl popsán jako „přátelský“. I v případě, že neznáme obsah dané komunikace, která při tomto rozhovoru byla probírána, tato fotografie podporuje tvrzení o tom, že zacílení na konkrétní subjekt v rámci projevu je důležitým a neopomenutelným aspektem v nastolení agendy a sledování diskurzu (*Vodní cesty a plavba* 2013b: 3).

upozornil, že naši experti zpracovali fifth version of the first draft. Fifth version of the first draft, to znamená po několika modifikacích, předpokládám, že všichni prezidenti mají tuto verzi k dispozici, ale samozřejmě naši spolupracovníci očekávají, co si nového vymyslíme a podle toho případně tuto verzi upraví. Závěrem, než dám slovo Vám, drazí kolegové, bych Vás rád pozval v odpoledních hodinách na výstavu kanálu Dunaj-Odra-Labe. Je to můj oblíbený projekt, ale nelekejte se, nebudu Vám ho vnucovat. Pouze Vás seznámím s vizualizací tohoto projektu a zde bych chtěl velmi srdečně poděkovat svému příteli Bronislawu Komorowskému za jeho nedávno vyjádřenou podporu, nicméně musím Vás informovat, že po dohodě s vládou České republiky se teď připravuje feasibility study, tedy studie proveditelnosti tohoto kanálu. Já Vás nebudu obtěžovat svým lobováním za tento vodní koridor do doby, než bude tato studie proveditelnosti hotová. Takže prosím, abyste tuto výstavu považovali pouze za demonstraci jednoho z možných infrastrukturních projektů ve střední Evropě. Tím bych svoje úvodní slovo skončil. Pak se, až vyčerpáme příspěvky všech ostatních prezidentů, ještě sám sobě přihlásím do diskuse a nyní prosím, kdo si přeje vyjádřit se k problematice dopravní infrastruktury (Zeman 2014).

V těchto výrazech se odráží apel Miloše Zemana do budoucna, kde jasně dává najevo, že politika může být koncentrovaná do osobitých vyjádření daného aktéra, kdy díky interakci s ostatními aktéry jedná tak, aby dosáhl svých (politických) cílů (Dunmire 2012: 735–736). V případě, kdyby Miloš Zeman projekt označil za veřejně prospěšný či by o něm hovořil jako o projektu ve prospěch občanů republiky, mohli bychom jeho apel na výstavbu označit za skrytý, a dostali bychom se tak do pasti subjektivního vnímání rétoriky daného autora, což by mohlo vést ke zkreslení některých tvrzení. Nicméně v tento moment tomu tak není, protože Miloš Zeman vysílá účastníkům konference jasný vzkaz, že se jedná o jeho zájem, v jehož prosazování má do budoucna v plánu pokračovat. Důležitým bodem v řeči Miloše Zemana byla pasáž: *Je to můj oblíbený projekt, ale nelekejte se, nebudu Vám ho vnucovat. Pouze Vás seznámím*

s vizualizací tohoto projektu [...] Já Vás nebudu obtěžovat svým lobováním za tento vodní koridor do doby, než bude tato studie proveditelnosti hotová [...]. Jelikož se v tomto úryvku zmiňuje jak samotná výstavba, tak explicitně zazní, že se jedná o oblíbený projekt prezidenta Zemana, splňuje tedy kritéria stanovená pro bod a).

Podstatný byl také projev z roku 2016, kdy Miloš Zeman vystupoval na Česko-rakouském podnikatelském fóru:

„[...] Myslím, že důležité při naší spolupráci není zas až tak důležitá výměna zboží, ale spolupráce na poli investic. Myslím, že Rakousko, Německo a Nizozemí jsou první tři země, které jsou na žebříčku zemí, ve kterých investujeme. Víte, že Martin Luther King řekl: Mám sen. Nechci tento výrok zneužít, ale také chci říct, že mám určitý sen. Tímto snem je spojení česko-rakouské hospodářské spolupráce. Je to sen, který je spojen s císařem Karel IV., jedním z nejlepších Čechů. Je to sen také jednoho z nejlepších českých podnikatelů, Tomáše Bati, a je to také můj sen. A to je vodní koridor mezi Rakouskem a Polskem, který bude procházet skrze Českou republiku. Tedy Dunaj-Odra. Je to sen, který byl dříve v zákonech v roce 1901, tedy v za dob Rakouské monarchie. Došlo však k velké válce a tento projekt byl zrušen. Víte však, že stále existují diskuze s Polskem, probíhají diskuze také se Slovenskem a také probíhají diskuze s Rakouskem. Polsko a Slovensko se k této záležitosti staví pozitivně. Co se týče ČR, ministr dopravy mě informoval, že bude připravená studie proveditelnosti, která tuto situaci zhodnotí a co se týče Rakouska, je zde pan Leitel, který je velice moudrý a racionální člověk, který tento projekt podporuje. A také je zde ministr dopravy Rakouska, který trochu váhá, protože možná nemá tolik informací. Každý politik může mít obavy, pokud je přinucen diskutovat o dlouhodobých projektech, poněvadž projekty dlouhodobého charakteru budou vždy v rukou jeho následovníků, a proto existuje jistá zdrženlivost vůči dlouhodobým projektům.“ (YouTube 2016).

Ve výrocích se opět projevuje jasná adresnost. Ono upozornění na konkrétní osoby v Zemanově projevu je nyní evidentní. Konkrétně oslovil jak pana ministra dopravy Rakouské republiky, tak vyzdvihl také jméno prezidenta Rakouské hospodářské komory, Christoha Leitla. Pokud bychom sledovali tuto problematiku z hlediska pravomocí, které jednotliví aktéři v této otázce mají, daleko by se výzkum neposunul, neboť podobně jako v České republice, tak i vláda v Rakousku je kolegiálním, kolektivním orgánem, který v otázce nastolování agendy postupuje společně. Z toho vychází, že samotný ministr dopravy by měl na jednání v této otázce pouze jeden hlas. Nicméně, má pozornost se upíná především k onomu politickému vlivu a k rovině zkoumání mocenských vztahů, které v tuto chvíli hrají daleko podstatnější roli. Záměr Miloše Zemana je z jeho projevu patrný: chce docílit toho, že zasáhne do běhu událostí. Jeho snaha ovlivňovat jednání, přesvědčit druhé a nastolit tuto agendu pomocí produkce a přenosu specifického stylu jazyka (Kampf 2015: 2), mu pomáhá přinejmenším znovu otevírat téma výstavby koridoru na významných fórech a tiskových konferencích, které dávají zemím nový prostor pro vytváření další spolupráce.

[...] Ale také chci říct, že mám určitý sen. Tímto snem je spojení česko-rakouské hospodářské spolupráce. Je to sen, který je spojen s císařem Karel IV., jedním z nejlepších Čechů. Je to sen také jednoho z nejlepších českých podnikatelů, Tomáše Bati a je to také můj sen. A to je vodní koridor mezi Rakouskem a Polskem, který bude procházet skrze Českou republiku. Tedy Dunaj-Odra. Je to sen, který byl dřív v zákonech v roce 1901, tedy v Rakouské monarchii. Z uvedené pasáže vyplývá, že lze tento příspěvek zařadit mezi ty, které splňují kritéria stanovená bodem a).

Další důležitá vyjádření z hlediska analýzy jsou dva po sobě jdoucí projevy ze dne 3. 4. 2019, kdy opět Miloš Zeman hovořil s rakouským prezidentem a vzápětí s prezidentem Hospodářské komory Rakouské republiky.

Projev po jednání s prezidentem Rakouské republiky patřil textově mezi kratší, nicméně co se obsahu týče, obsahoval velice podstatnou informaci:

„[...] Pan prezident vyčerpal většinu témat, o nichž bych hovořil i já, takže mně dovoluji doplnit dvě, tři témata další. Jedním z nich byla posílená visegrádská spolupráce. Řekl jsem panu prezidentovi, že poté, co Francie a Německo uzavřelo dohodu o intenzivnější spolupráci, tak by bylo dobré, aby i ve střední Evropě se spolupráce zesílila, a to ve formátu V4 Plus. Věřím, že s Rakouskem bude na toto téma velmi dobrá spolupráce a těším se na ni. *Druhým bodem, a nemůžete očekávat, že tomu jinak bude, byl kanál Dunaj – Odra. Na setkání mezi čtyřma očima jsem plynule hovořil a nepustil ke slovu pana prezidenta, abych ho přesvědčil o výhodách této investice. Výsledek je částečný. Pan prezident vyhlásil svoji neutralitu.* (Miloš Zeman 2019a).“

I přesto, že rakouská vláda a priori odmítá výstavbu kanálu, Miloš Zeman pravidelně od roku 2013 chtěl pomocí svých jednání s předními představiteli Rakouska docílit změny jejich postoje v této otázce. Nicméně o změně postoje k této výstavbě se stále bavit nemůžeme, neboť podobě jako Miloš Zeman, tak ani rakouský prezident nedisponuje potřebnými pravomoci, aby rozhodl o výstavbě samotné. Nicméně je dobré podotknout, že v dobu, kdy se tato tisková konference konala, byla u vlády v Rakousku strana Zelených, jejímž členem je právě i prezident Van der Bellen.¹² Ovšem na tiskové konferenci se sám rakouský prezident o své změně postoje nezmínil a ani na slova Miloše Zemana nijak nezareagoval. Součástí zkoumání diskurzu je nutné uvést, že i pro ono specifické chování měl Van der Bellen důvod. V rovině zkoumání mocenských vztahů bychom jeho počínání mohli označit jako kontinuální udržování jinak fungujících vztahů a dosažení sociální harmonie s ostatními politickými aktéry (Kampf 2015: 2–3) i za předpokladu, že se Miloš Zeman

¹² Tudíž i v této souvislosti bylo zacílení Zemanova vlivu adresné tak, aby to vyhovovalo jeho pozici a zájmu, který se snaží prosadit.

neustále vrací k tomuto tématu, aniž by jej prosazoval jako svůj záměr osobní cíl. Tento příspěvek tak naplňuje potřebné znaky, které jsou stanoveny v kritériu b). Cílem Zemana je na téma poukázat za jakýchkoliv okolností.

Z výše dostupných informací o víme, že ještě ten samý den Miloš Zeman pokračoval v jednání s prezidentem Hospodářské komory Rakouské republiky, kde pronesl tato slova:

„Proč? V politice jsem sice jen 30 let, ale i přesto vím, že každý politik má zájem otevírat hotové celky jako například nově postavenou dálnici. Politici jsou však ve funkci jen po omezenou dobu, typicky 4 roky, přičemž mají obavu, aby plody investičních aktivit nesklízeli jejich konkurenti. To je také důvod, proč většina krátko či střednědobých investičních projektů je omezena horizontem 4 let. *Pane prezidente, Váš předchůdce byl snad jediným Rakušanem, který podporoval myšlenku vybudování kanálu Dunaj-Labe. Nezapomínejte, prosím, že prvním autorem tohoto velkého projektu byl císař Karel IV., pak císař František Josef, poté Tomáš a Jan Baťové, kteří tento projekt propagovali v knize Budujme stát pro 40,000.000 lidí. Zakrátko navštívíme asi 4 kilometry dlouhý koridor, který byl z projektu kanálu již realizován nedaleko Vídně. Po válce jste však tady bohužel měli jiné starosti než kanál, takže práce ustaly. Nezapomínejte ale, přátelé, prosím, na to, že tento projekt by přinesl nejen nové příležitosti k rekreování, ale znamenal by také výrazné zlepšení vodní dopravy a řešil by problémy se zavlažováním, přičemž nedostatek vody patří k hlavním hrozbám pro naši civilizaci. Projekt kanálu Dunaj-Labe může pomoci. Dnes ráno jsem se na 30 minut privátně setkal s panem rakouským prezidentem. Asi 29 minut jsem jej informoval o kanálu Dunaj-Labe a poslední minutu, kdy měl konečně příležitost si vykouřit cigaretu, konečně řekl, teď mám neutrální postoj. To považuji za skvělý výsledek. Takže, vážený pane prezidente obchodní komory, Váš předchůdce pan Leitl nebyl jen neutrální, ten projekt kanálu podporoval. V tom bude, doufám, pokračovat i jako předseda Asociace obchodních a*

průmyslových komor. Jsem totiž hluboce přesvědčen, že naše opravdové sny, které stojí za to realizovat, jsou ty dlouhodobé. Kanál Dunaj-Labe může být realizován, s dostatečným financováním a za použití moderních technologií, za 15 let. A to přesto, že Tomáš Baťa ve své knize předpokládal, že výstavba kanálu potrvá jen 3 roky. Z toho můžeme usuzovat, že produktivita práce se jen nezlepšuje. Rád bych projev uzavřel doporučením. Zasazujte jabloně! Držte se snů o dlouhodobých projektech!“ (Miloš Zeman 2019b).

Strategie přesvědčování v rovině politické komunikace je jednou z nejdůležitějších, kterou politik může aplikovat a Miloš Zeman si je této skutečnosti vědom. Tento komunikační styl využívá jako prostředek šíření povědomí o tématu, které mu je blízké. Apel na konkrétní osobu skrze odkaz na minulé vedení rakouské Hospodářské komory je specifický druhem nátlakové strategie skrze veřejné politické projevy (Kampf 2015: 8), přes které Zeman cílí na současné vedení instituce, aby pokračovalo v krocích svého předchůdce, a drželo tak názorovou vyváženost. Důležité je zmínit, že ve některých ale pouze v některých projevech si Miloš Zeman vzal za své prosadit výstavbu kanálu Dunaj-Odra-Labe. Někde specificky mluví o tom, že je to jeho sen (můj „sen“), někde z kontextu vyplývá, že přesvědčuje ostatní aktéry o faktu, že se jedná o dobrý projekt, který stojí za to zrealizovat. Je potřeba si ale všimnout, že Zeman využívá prostoru prosazovat svůj zájem tam, kam byl pozván jako prezident České republiky. Tudíž využívá tyto komunikační platformy k tomu, aby prosazoval jeho vlastní zájem. Jinými slovy, to, že prohlašuje takto formulované projevy na akcích z pozice politického činitele, i když se jedná o jeho soukromý zájem, má účinek v rovině otevření a nastolení tématu. To, komu projevy směřuje, je vždy meritem jeho strategie (Van Dijk 1997: 14–13). Proto lze říci, že tento projev splňuje kritéria stanovená v bodě a).

Jedním z podstatných momentů bylo také jednání Zemana a tehdejšího ministr dopravy Norberta Hofera ze dne 4. 4. 2019.

„Až na tuto maličkost, která v očích některých ne příliš inteligentních českých politiků vedla k jakési, jak to říci, aféře? Patrně ano. Tak až na tuto maličkost tato návštěva byla velmi, velmi uspokojivá a myslím si, že v řadě oblastí přinesla pozitivní výsledky. *Ne jenom pokud jde o tak zvanou personální chemii mezi oběma prezidenty, ne jenom pokud jde o setkání se starými přáteli, jako je Heinz Fischer nebo Franz Vranitzky, ale velmi produktivní jednání s ministrem dopravy panem Hoferem, o čem jiném než o kanálu Dunaj-Odra-Labe.* Ostatně sedíme tady na takové ukázce kanálu a doufám, že už jste si ji prohlédli. Samozřejmě jednali jsme o mnoha dalších věcech. Víte, že postupně roste počet podniků, českých podniků v Rakousku, ze sto třiceti na dvě stě. Víte, že je otevřené jednání o prodeji našich subsonic L39NG, to NG je nová generace, rakouskému letectvu, a protože se současně jedná se Slovinskem a Maďarskem, tak by to mohlo být i středoevropské letectvo [...]“ (Zeman 2019c).

Norbert Hofer je jedním z mála rakouských vysoce postavených politických činitelů, který výstavbu kanálu Dunaj-Odra-Labe prosazoval již v roce 2016, kdy kandidoval na post prezidenta Rakouska. I přesto, že Rakousko (dle své pozice) neprosazovalo tuto výstavbu a nemělo ji uvedené ani ve svých strategických prioritách. Po tomto jednání Hofer slíbil, že projekt prověří ve spolupráci s přeshraničními pracovními skupinami. Nic z toho ovšem nakonec nebylo a pozice Rakouska tak zůstala neměnná a zacílení na konkrétního ministra dopravy se Zemanovi nepodařilo. Současné vedení tohoto rezortu dalo jasně najevo, že s projektem nesouhlasí: „*Výstavba kanálu Dunaj-Odra-Labe s rakouskou účastí na rakouském území je pro nás nepřijatelná,*“ uvedla ministryně Leonore Gewessler pro časopis Falter (Falter 2021). Nicméně fakt, že byla potřeba, aby se současná ministryně dopravy Rakouska k tomuto tématu vyjádřila dokazuje, že se Zemanovi od roku 2013 daří téma výstavby kanálu nastolovat i přesto, že o výstavbě sám rozhodovat nemůže. Jinými slovy tento projev naplňuje kritérium b), neboť se Zemanovi podařilo toto téma udržet v podvědomí rakouských politiků od roku 2013 až do současnosti.

Jako poslední uvádím projev z 10. 6. 2021.

„V Rakousku je několik set českých firem, takže máme co dohánět. Co se týče problémů dopravní infrastruktury, tak bych jenom konstatoval, že se konečně pohnuly ledy a že dálnice mezi Lincem a Českými Budějovicemi je v plném proudu a bude ukončena možná i o něco dříve, než rakouská strana ze své strany dorazí na hranice. Na druhé straně je jistě chyba, a já ji sebekriticky přiznávám, že jsme dosud nepokročili z naší strany ve stavbě dálnice Brno-Vídeň, sice se teď řeší obchvat Mikulova, který má být součástí této dálnice, ale teď přijde bomba, pane prezidente, pan ministr dopravy mi sdělil, že jsou to ekologičtí aktivisté z české strany, kteří brání z ne zcela pochopitelných důvodů stavbě dálnice, a to zejména v úseku Novomlýnské nádrže. Možná, že by bylo dobré, kdybychom se poradili, svolali schůzku našich expertů, protože je nepochybně naším společným zájmem, aby tato dálnice byla co nejdříve dokončena, a samozřejmě totéž se týká i vysokorychlostní železnice, kterou jste zmínil. *Posledním problémem, a nebudu mluvit o jaderné energetice, je vodní koridor Dunaj-Odra-Labe. Chtěl bych vás informovat, že česká vláda nedávno jednomyslně schválila tento projekt. Jsem rád, že i polská vláda, osobně polský prezident, k tomu vyjádřili svůj souhlas. Chápu, že jsou určité pochybnosti na straně rakouské. A ty by bylo opět dobré řešit v přátelské, veskrze demokratické diskuzi.* Vy jste se mě ptal, pane prezidente, jak dlouho je tento projekt diskutován, a já jsem Vám odpověděl, že od čtrnáctého století, protože jeho prvním autorem byl císař Karel IV. Pak, mimo jiné, to bylo začleněno v roce 1902 do vodocestného zákona Františka Josefa I., podporoval to český podnikatel Tomáš Baťa, a teď jsem v této dobré společnosti i já. Takže vím, že to naráží na určité problémy, ale dodal bych jenom stručně dva argumenty. Zaprvé, máme zde Green Deal for Europe a do toho zeleného údělu patří také vodní doprava. A zadruhé, tento koridor není jen pouze za účelem vodní dopravy, ale také za účelem zavlažování jižní Moravy jako největší zemědělské oblasti České republiky (Zeman 2021).

Ve své podstatě se slova Miloše Zemana velice podobají těm v předchozích příspěvcích. Z hlediska dvojdimenzionálního pojetí moci je stejně tak podstatné jako nastolování agendy i nenastolování agendy, a pokud se na tyto rozhovory podíváme z druhého úhlu pohledu, je logické, že Miloš Zeman se při každé příležitosti snaží udržet pozornost u tématu Dunaj-Odra-Labe, neboť nechce, aby došlo k nastolení jiných témat, která by tento projekt upozadily (Lukes 2005: 21-22). V případě, že tedy aktér A, Miloš Zeman, během několika let nedosáhl změny pozice u aktéra B, Rakouska, docílil Zeman alespoň toho, že téměř vždy oživil tuto myšlenku v povědomí aktérů, a pozornost se tak nepřesunula k tématům jiným. Jinými slovy tento projev naplňuje potřebná kritéria stanovená v bodě b), a tedy že i nenastolování agendy je svým způsobem prosazování daného zájmu.

Z dat, se kterými pracuji, evidentně vyplývá, že od roku 2013, kdy se Miloš Zeman snažil ovlivnit pozici Rakouska ohledně výstavby kanálu Dunaj-Odra-Labe ke změně pozice aktéra v nedošlo, tím pádem lze konstatovat, že právě absence politických priorit týkající se výstavby kanálu byla jedním z hlavních důvodů, proč je stále postoj Rakouska negativní. Na druhou stranu je potřeba zdůraznit, že se Miloši Zemanovy podařilo toto téma zviditelnit natolik, že se ministryně dopravy musela obrátit na Evropskou komisi s dopisem, ve kterém hájí negativní postoj Rakouska ohledně koridoru Dunaj-Odra-Labe.

5.1.2 Současná vláda České republiky

Jedním z aktérů, který zaujímá negativní postoj k výstavbě kanálu Dunaj-Odra-Labe, je i vláda Petra Fialy, která byla jmenována 17. 12. 2021. Její stanovisko, jež můžeme nalézt v samotném Programovém prohlášení vlády, zní takto: *„Zastavíme práce na projektu kanálu Dunaj–Odra–Labe. V místech, kde nebude účelné plánovat budoucí vodní díla, uvolníme současnou územní ochranu.*

Budeme naopak podporovat rozvoj šetrné vodní dopravy na stávajících tocích.“
(Vláda 2022).

Stejně tak jako v případě Rakouska i tentokrát, ještě před jmenováním celé vlády, se Miloš Zeman pokusil, dle reakcí těchto politiků do médií, o změnu názoru jednotlivých kandidátů na pozici ministrů. Konkrétně se jednalo o ministryni životního prostředí Annu Hubáčkovou či Martina Kupku, ministra dopravy. Přesné znění toho, co bylo na jednáních mezi čtyřma očima řečeno bohužel nelze ověřit¹³, nicméně z projevu Miloše Zemana ze dne 18. 2. 2022, který pronesl na půdě Poslanecké sněmovny České republiky bylo patrné, že nechce dopustit, aby projekt zapadl pod stůl.

„Podle mého názoru, investice jsou investicemi do budoucnosti, a jestliže ignorujete budoucnost a preferujete přítomnost, dopadnete špatně. Ale zase, investice nemá volební právo, investice nemá žádné okamžité voliče, a proto může být ignorována těmi, kdo se dívají s nasliněným prstem na voličské nálady. Byla zde vyslovena teze, že důvod pro snížení investic, tady to bylo, pane ministře, asi 15 miliard, důvod pro snížení investic je, že nejsou některé investice připraveny. Výborně. *Jenomže zapomínáte na to, že existuje v každém resortu zásobník projektů, a jestliže některý projekt není připraven, může ho okamžitě a s nadšením nahradit projekt jiný. Kdyby vám to bylo málo, je zde můj oblíbený projekt za 260 miliard, kanál Dunaj-Odra-Labe, a jistě všichni víte, že autorem tohoto projektu je císař Karel IV. A nejen to, že hlavními podporovateli tohoto projektu v našich moderních dějinách byl Tomáš a Jan Antonín Baťovi, lidé, kteří měli podnikatelské myšlení a měli odvahu preferovat i velké projekty, jako*

¹³ Na začátku této práce jsem se sama potýkala s problematickou myšlenkou, jak vlastně mohu ověřit, zda došlo či nedošlo k ovlivnění, neboť většina politických rozhovorů (dialogů) se odehrává tzv. mezi čtyřma očima. Nicméně, i kdyby byly dohledatelné například tajné záznamy těchto rozhovorů, mohli bychom pořád mluvit o zkoumání politického diskurzu tak, jak byl definován ve výzkumné otázce? Jestliže dojde k ovlivnění (účelově viditelné či skryté), pozice druhého aktéra se tak či tak očividně změní (Van Dijk 1997: 21).

byl například tento vodní koridor. Takže, rozbil jsem argumentaci oním poukazem na zásobník investičních projektů, a to jak na lokální, tedy komunální nebo regionální úrovni, tak na úrovni centrální, a domnívám se, že je hrubá chyba, jestliže například návrh státního rozpočtu obsahuje snížení původně předpokládaných výdajů na dopravní infrastrukturu v rámci rozpočtu Ministerstva dopravy. To snížení tam je, pane ministře, ale záleží na tom, s čím to porovnáváte.“ (Zeman 2022).

Jednání v rámci Poslanecké sněmovny jsou vysílána vždy živě a kdokoliv si je může přehrát a poslechnout. To samé platilo i v okamžiku, kdy Miloš Zeman pronášel svůj projev. Nehledě na to, některé pasáže jsou ještě tentýž den sestříhány do reportáží televizních stanic a odvysílány ve večerních zprávách, aby se rozšířilo povědomí o aktuálně diskutovaných tématech v politice. Z roviny kontextu tak projev Zeman nepřednášel pouze poslancům, ale také i široké veřejnosti, a i přesto o projektu mluvil jakožto o svém oblíbeném projektu. V analýze diskurzu role a cíle mluvčího, kdy v tomto případě bylo cílem pomocí jazyka a argumentace ovlivnit (pozitivně) výstavbu koridoru. Cíl v tomto projevu by se dal označit za jasný a komplexní: „[...] je zde můj oblíbený projekt za 260 miliard, kanál Dunaj-Odra-Labe, a jistě všichni víte, že autorem tohoto projektu je císař Karel IV. A nejen to, že hlavními podporovateli tohoto projektu v našich moderních dějinách byl Tomáš a Jan Antonín Baťovi, lidé, kteří měli podnikatelské myšlení a měli odvahu preferovat i velké projekty, jako byl například tento vodní koridor. Takže, rozbil jsem argumentaci oním poukazem na zásobník investičních projektů, a to jak na lokální, tedy komunální nebo regionální úrovni, tak na úrovni centrální, [...]“ (Zeman 2022), oproti roli (pozice) Zemana. Hovořil zde především o investicích obecně, ale kanál Dunaj-Odra-Labe byl jediným projektem, který v Zemanově projevu zazněl explicitně. I z toho lze tedy usuzovat, že pro Zemana má projekt specifickou roli. Ostatně i proto je strategické, že o koridoru Dunaj-Odra-Labe mluví právě ve sněmovně, neboť jeho výstavbě sám přisuzuje větší váhu (Van Dijk 1997: 20). Přivlastnil si

jej jako osoba, aniž by se přitom zaštiťoval prezidentskou funkcí, tudíž zde nemůžeme hovořit o tom, že by jeho zájem byl ve prospěch veřejnosti, ale jde tu především o prosazování jeho soukromých priorit. Vzhledem k tomu, že o prosazení projektu mluví na veřejných místech a směřuje svá slova vždy specificky k daným aktérům (v tomto případě k ministrovi dopravy): [...] *snížení původně předpokládaných výdajů na dopravní infrastrukturu v rámci rozpočtu Ministerstva dopravy. To snížení tam je, pane ministře, ale záleží na tom, s čím to porovnáváte [...]* (Zeman 2022) ukazuje přímočarost jeho sdělení v tom, že ví, na koho by měl ve svých projevech cílit. I to, v jakém kontextu a kde o kanálu hovoří, vytváří přímé i nepřímé cesty k ovlivnění jednotlivých aktérů, kteří mu naslouchají (Van Vijk 1997: 22). Svým způsobem je také evidentní hierarchie toho, co je pro Zemana opravdu důležité. Investice jistě podporuje komplexně, ale výstavba kanálu Dunaj-Odra-Labe je pro něj důležitější. Proto tento příspěvek lze označit jakožto ten, který naplňuje specifické znaky kritéria a).

Podle současných informací se ale ukazuje, že tento nátlak a pokus o ovlivnění výstavby ze strany Miloše Zemana účinný nebyl, podobně jako v případě Rakouska. Vláda České republiky podniká takové kroky, které vedou k zastavení tohoto budovatelského záměru a svou pozornost chce zaměřit pouze na splavnění toku Labe. V souvislosti s vládním prohlášením tedy rezort dopravy činní takové kroky například ruší územní ochranu koridoru bez náhrady. Současná vláda chce také docílit změny usnesení, které vydala předchozí vláda ke studii proveditelnosti na podzim roku 2020 (Ekonomický deník 2022).

5.2 Vnitrostátní aktéři

Jak jsem již zmínila v úvodu práce, zásadní pozici z hlediska rozhodování o výstavbě mají jak obce (Zákon č. 128/2000 Sb.), tak kraje (Zákon č. 129/2000 Sb.). Ty vydávají potřebná stanoviska k budovatelským záměrům, které vznikají na jejich území. V České republice máme celkem 8 krajů (Jihomoravský, Zlínský, Olomoucký, Pardubický, Královéhradecký, Středočeský, Ústecký,

Moravskoslezský kraj) a mnoho obcí¹⁴, kterými by měl tento vodní koridor procházet. Nicméně v této analýze svou pozornost zaměřuji na projevy Miloše Zemana adresované těm, kteří výstavbu mohou ovlivnit a popřípadě změnit svá stanoviska z negativního postoje na kladný. Proto jsou v analýze o vnitrostátních aktérech zmíněny projevy adresované pouze krajům, které výstavbu odmítají. Je potřeba také říci, že ne ve všech krajích pronesl Miloš Zeman projev před těmi, kteří mají možnost do výstavby zasáhnout, tedy k samotným zastupitelům krajů.

5.2.1 Olomoucký kraj

První projev, který v analýze zmiňuji, je z roku 2015, kdy Zeman promlouval k zastupitelům Olomouckého kraje.

„Co se týče církevních restitucí, což je asi třicet tisíc hektarů na Jesenicku, především lesů, zastávám názor a uplatňoval jsem ho i při setkání s papežem Františkem v Římě, že církev by měla sloužit a sám papež řekl, posláním církve je služba. Z čehož vyplývá, že minimálně část prostředků získaných tímto způsobem by měla být věnována na sociální, zdravotní a kulturní účely. Přiznávám se, že při setkání s hejtmany vždy zdůrazňuji vhodnost budování hospiců, vícezdrojové financování, včetně financování z církevních zdrojů, protože my v našem životě až příliš akcentujeme produktivní věk a zapomínáme, že člověk má i důstojně umírat. Tak právě proto hospice jsou jedním z témat, o kterém velmi často mluvím a kde se snažím prosadit jejich budování nebo rozšiřování jednotlivých krajů. *Dalším z takových témat je můj oblíbený sen*

¹⁴ Převážná většina obcí s vybudováním kanálu nesouhlasí, a proto se starostové některých z nich rozhodli vytvořit společné memorandum, ve kterém prohlašují mimo jiné, že: „*jme zneklidnění přípravou rozhodnutí vlády o záměru, který zásadně ovlivní a zasáhne do námi spravovaného území, aniž s námi byl rozsah dotčení území záměrem projednán nebo jsme byli alespoň o navrhovaném obsahu záměru oficiálně informováni. Je nepochybné, že příprava a realizace záměru zasáhne do samosprávám obcí zákonem svěřených kompetencí (zejména §35 odst. 2 č. 128/2000 Sb.) - nesouhlasíme s tím, že koridor podle záměru vede napříč některými obcemi, které boří a rozděluje.*“ Memorandum starostů obcí k záměru průplavu Dunaj – Odra – Labe (2019). Jedinou obcí, která se kladně vyjadřuje k vybudování vodního koridoru Dunaj-Odra-Labe je Přerov (Vodní cesty a plavba 2019).

kanál Dunaj-Odra-Labe, vcelku chápu námitky týkající se Labské větve. Koneckonců tam je teď potřeba dodělat dva jezy na Děčínsku, zdymadlo na Přelouči, prodloužit splavnost Labe asi patnáct kilometrů do Pardubic a daleko důležitější je ta osa Sever-Jih a já jsem velmi rád, že slovenský premiér se včera veřejně vyjádřil ve prospěch této stavby, protože její podstatná část by měla vést Olomouckým krajem, tak by to samozřejmě znamenalo i vytvoření nových pracovních příležitostí v kraji, který, jak už jsem řekl, má třetí nejvyšší míru nezaměstnanosti v republice. Poslední poznámka, kterou bych chtěl říci a která nebude příliš populární, zní tak, že i když u nás nezaměstnanost klesá, roste počet volných pracovních míst a to je samozřejmě velmi dobře, tak stále tady zbývá skupina lidí, kteří prostě nechtějí pracovat. Kteří odmítají nabízenou práci.“ (Zeman 2015).

Propojením témat výstavby kanálu a zaměstnanosti přidává Zemanovým výrokům legitimitu z hlediska otázek týkajících se ekonomických témat Olomouckého kraje. Můžeme si všimnout, že při každé příležitosti se rétorika Zemana mění tak, aby zaujala konkrétní posluchače a pomocí své rétoriky tak dokáže ospravedlnit, proč o projektu v souvislosti s danými představiteli kraje hovoří. Zeman tak spojí několik palčivých otázek, aby docílil toho, že si posluchač sám uvědomí, že vlastně onen kanál je skvělým projektem, do kterého stojí za to investovat. Tím se také objevuje dvojdimenzionální pojetí moci v praxi (Lukes 2005: 20–21). Tento konkrétní úryvek z projevu je tak zcela naplňuje podstatu stanovenou v kritériu a).

„Samozřejmě, že jsem velmi pečlivě studoval, co nového se v Olomouckém kraji událo a nechci to dlouze popisovat, protože to jednak víte lépe než já a jednak by bylo méně času na naši diskuzi. Dovolte mi proto, abych se zmínil jenom o dvou tématech. Tím prvním tématem je úmysl Olomouckého kraje prodloužit Bařův kanál sem do Olomouce. Já jako zastávce vodní dopravy, ať už rekreační nebo nákladní, to vřele podporuji. A v této souvislosti bych vás chtěl informovat, že nedávno skončila pozitivním výsledkem studie proveditelnosti vodního koridoru Dunaj-Odra-Labe. Protože tento koridor samozřejmě musí vést přes Olomoucký

kraj, tak doufám, že pan hejtman, jak mi slíbil, bude tuto myšlenku podporovat, a že tak stavba, o kterou usiloval Karel IV., František Josef I., Tomáš a Jan Baťovi a nyní já, se konečně dočká své realizace. Druhým a posledním bodem, který bych chtěl zmínit, je kúrovec. Pan hejtman říkal, že už se přiblížil dvacet kilometrů k Olomouci, i když je hlavně na Jesenicku, respektive ve Zlatých Horách. A tady, když dovolíte, budu trochu provokativní.“ (Zeman 2018).

Tento Zemanův příspěvek přesně odpovídá jakémusi pomezí mezi stanoveným kritériem a) a b) například i proto, že ve vyznačeném úryvku sám Zeman taktně připomíná hejtmanovi slib, jenž mu dal a zároveň ho tím ujistil, že bude tuto výstavbu podporovat. Nicméně, vysloveně nezazněla přímá souvislost mezi výstavbou koridoru a tím, že se specificky jedná o jeho přání. V pasáži ale zazní: *o kterou usiloval Karel IV., František Josef I., Tomáš a Jan Baťovi a nyní já, se konečně dočká své realizace.* Tento příspěvek tak můžeme ve své podstatě řadit mezi obě varianty, ale jakožto autorka práce se spíše přikláním ke kritériu b) především proto, že apel na výstavbu je zde lehce skrytý, i když zároveň všudypřítomný. Nicméně specifické přivlastnění z hlediska analýzy zaujímá v textu důležitou roli a v tomto úryvku explicitně nezaznělo (Kampf 2015: 10).

I přes pokusy Miloše Zemana ovlivnit zastupitele a radní Olomouckého kraje v roce 2020 odmítli tuto výstavbu a dali jasně najevo, že s projektem nesouhlasí (Tauberová, Uvírová, Krvňánek 2020).

5.2.2 Pardubický kraj

Projevy Zemana v krajích jsou víceméně přizpůsobovány tomu, jak vypadá struktura jednotlivého kraje. Není tedy pravidlo, že vždy Zeman hovoří o výstavbě kanálu jako o celku. Občas se soustředí pouze na určitou část splavnění té řeky, která krajem prochází, což je příklad Pardubického kraje. Tento úryvek tedy odpovídá kritériu c).

„Teď k těm problémům. Ale ještě předtím bych chtěl, protože to je moje hobby a moje láska, hospice. Přátelé, v Americe umírá v hospicích padesát

procent lidí, v České republice tři procenta, máme co dohánět. Vážím si chrudimského hospice, a chtěl bych všem, kdo byli spojeni s jeho prací, za tuto práci velice poděkovat, je to podceňovaná oblast, na příklad na Vysočině se pořád ještě neodhodlali k vybudování hospice jako v jednom z mála krajů, a doufám, Martine, že když už máte chrudimský hospic, tak byste mohli pokračovat vybudováním dalšího hospice. Hospiců není nikdy dost. K těm problémům, já nebudu jmenovat všechny, *o dopravní infrastruktuře jsem už mluvil, ale je tady jeden problém se splavněním Labe, a pokud je tady paní starostka Přelouče, chtěl bych jí velice poděkovat za její práci, za její odvalu v boji proti zeleným fanatikům, já už jsem o tom mluvil s předsedou Nejvyššího správního soudu panem Baxou i s předsedou Senátu, který pořád brzdí to zdymadlo v Přelouči, což je mimochodem investice asi za čtyři miliardy, protože kolonie modráska je dva kilometry od zdymadla v desetinásobném rozsahu, ale o tuto kolonii se nikdo nestará, zatímco desetina tohoto objemu u přeloučského zdymadla je podle Nejvyššího správního soudu předmětem zabrzdění významné stavební akce, která má umožnit splavnění Labe do Pardubic, a je tedy v klíčovém zájmu Pardubického kraje.* Tolik jenom několik úvodních poznámek a teď poznámka závěrečná. Chtěl bych poděkovat, protože se před krajskými volbami vidíme naposled, všem, kdo se podíleli na činnosti krajského zastupitelstva, a to bez ohledu na to, zda to byla krajská koalice, nebo opozice. Opozice v demokracii je její přirozená součást, a opozice je nutná už k tomu, aby ti, kdo chladnou, příliš nezpychli. Chtěl bych samozřejmě poděkovat všem, kdo mají odpovědnost, nebo měli odpovědnost za jednotlivé úseky činnosti krajského zastupitelstva.“ (Zeman 2016).

Vyzdvihnutí starostky v Přelouči v projevu mělo svůj účel, neboť Přelouč je dlouhodobě známa tím, že podporuje výstavbu vodního koridoru Dunaj-Odra-Labe. Zeman i v tomto projevu tedy manévruje s danou politickou komunitou tak, jak uzná za vhodné.

V případě Pardubického kraje jsem dohledala minimální počet projevů prezidenta Zemana (3) a pouze v jednom z nich byla zmínka o dopravě směřující

k výstavbě části koridoru Dunaj-Odra-Labe.¹⁵ Nicméně je potřeba zmínit, že postoj ke koridoru je v Pardubickém kraji negativní, tedy že kraj s výstavbou nesouhlasí (Idnes 2019)¹⁶.

5.2.3 Moravskoslezský kraj

Zajímavým případem je v této analýze Moravskoslezský kraj. Ten dlouhodobě velice kritizuje kompletní výstavbu kanálu Dunaj-Odra-Labe. Tento projekt zastupitelstvo vnímá jako nebezpečný a zastaralý projekt, k jehož realizaci by dojít nemělo. Stanovisko kraje bylo takto jednomyslně odhlasováno. Nicméně samotné splavnění Odry by pro kraj mělo veliké přínosy. Náměstek hejtmána kraje komentoval situaci takto: „*My jsme striktně proti kanálu v tom slova smyslu, jak to podává pane prezident. To znamená, že nám tady Číňané budou vozit přes celou Evropu nějaké zboží. Ale jsme pro to, abychom spojili Ostravu s mořem přes splavněnou Odru. Odra je splavněná kousek k hranicím, Poláci jsou v dobrém rozmaru, tak nám nabízí, že to protáhnou až na hranice [...].*“ Kanál jako takový hlasitě odmítá i primátor Ostravy Tomáš Macura (viz. poznámka pod čarou č. 17) (TV Relax 2020).

Projev Miloše Zemana v Moravskoslezském kraji z roku 2016 byl jeden z mála, který naplnil kritérium c), neboť Zeman neměl potřebu, právě v Moravskoslezském kraji upozorňovat na celý projekt Dunaj-Odra-Labe, jelikož stěžejní částí pro tuto oblast je splavnění řeky Odry, která protéká právě Moravskoslezským krajem. Současně ale je potřeba zmínit, že právě v tomto

¹⁵ Je na místě uvést, že novináři se Miloše Zemana na toto téma zeptali v souvislosti s návštěvou kraje v roce 2015. Jeho odpověď byla tato: „Myslím si, že hlavní úkol je začít přes protesty zelených aktivistů výstavbu zdymadla v Přelouči. Splavnění Labe z Přelouče do Pardubic by se stalo jednou z největších investic v Pardubickém kraji. Investovaly by se tam 4,5 miliardy korun,“ konstatoval Miloš Zeman (Orlický deník 2015).

¹⁶ Nicméně samotnému splavnění Labe se Pardubický kraj nebrání, výhrady mají právě proti projektu Dunaj-Odra-Labe jako celku).

kraji se nachází jeden z nejhlasitějších odpůrců projektu, a to sice primátor Ostravy Tomáš Macura.¹⁷

„A to je podle mého mínění důležitější než tibetské vlajky. Vy jistě víte, že největším zahraničním investorem v Německu je právě Čína, a já nevidím důvod, proč by v budoucnosti tomu tak nemohlo být i u nás. Druhá věc, která je zatím v jednání, je pomoci některým dalším podnikům, které narážejí na odbytové potíže a každý rozumný politik by se měl snažit jednak podporovat naše exportéry a jednak přitahovat zahraniční investice. A třetí věc je teprve na počátku, ale dovoluji mi, abych ji rovněž zmínil. *Po jednání s polskou vládou se připravuje splavnění Odry a v této souvislosti i vybudování prvního úseku vodního koridoru Kožle-Ostrava-Mošnov. Myslím si, že i když je to dlouhodobá záležitost, jsem rád, že tuto myšlenku na jednání tripartity podpořili jak zaměstnavatelé, tak odbory, ale i Hospodářská komora a věřím, že i zde by se našly, byť v dlouhodobém horizontu, i některé nové pracovní příležitosti.* Dámy a pánové, anekdotou jsem začal, anekdotou skončím, protože i politika se má dělat s úsměvem a ne zamračeně. A je to poselství pro každého nově zvoleného politika bez ohledu na to, jestli je to úroveň krajská nebo celostátní, a bez ohledu na to, pro jakou zemi platí. Nastupuje nový premiér a odcházející premiér mu předává tři obálky a říká mu: „Až bude krize, otevřej postupně tyto tři obálky.“ (Zeman 2016).

Miloš Zeman v tomto úryvku navrhuje kroky k dosažení a udržení nejen ekonomického, ale i sociálního cíle, který si stanovil již v roce 2013. Nicméně úryvek nemohl být opomenut, a to především z toho důvodu Miloš Zeman se v něm odkazuje na dalšího podstatného aktéra, na polskou vládu, která

¹⁷ „Jedno je jisté, že přípravné práce nabraly tempo poté, co se pan prezident několikrát vyjádřil, že to je jeho dream project,“ [...] „Domnívám se, že je tady jakýsi záměr vyhovět přání pana prezidenta. Ze strany pana premiéra, potažmo vlády jako takové, jak velkou roli toto hraje, to samozřejmě nevím, [...]“ (ČT24 2020). Toto jsou slova primátora Macury, který dlouhodobě projekt kritizuje a tvrdí, že tento projekt by nenávratně poškodil životní prostředí celého kraje. Jako jeden z mála ostře také kritizoval vládu Andreje Babiše, která odsouhlasila studii proveditelnosti a chtěla tento záměr začít realizovat.

s výstavbou souhlasí, a opírá o ni legitimitu svého snu (Kampf 2015: 11) o výstavbě kanálu Dunaj-Odra-Labe.

V dalším projevu v Moravskoslezském kraji už ovšem explicitně onen kanál jakožto celek zaznívá.

„Tripartita jednomyslně, což se stává málokdy, to znamená ústy Svazu průmyslu a dopravy, Hospodářské komory a odborů a mě, doporučila vládě podpořit výstavbu *vodního kanálu spojujícího Kožle a Ostravu, respektive Mošnov*. Na polské straně je vedle toho, že tam zřídili ministerstvo vnitrostátní plavby, velmi silná podpora této stavby. Přivezla i nové investice, nová pracovní místa. Pokud jsem byl správně informován, tuto stavbu podporuje i pan primátor Ostravy, za což bych mu chtěl poděkovat. Ale jediný, kdo to nepodporuje a kdo dělá mrtvého brouka, je vláda České republiky. *Tak já si počkám, já už jsem čekal několikrát, volby jsou blízko a já si počkám, protože tento projekt, jak dobře víte, by samozřejmě byl současně i první etapou mého oblíbeného kanálu Dunaj-Odra-Labe. Kanálu, který prosazoval Karel IV., Franz Josef I., Tomáš a Jan Baťovi a naposledy já. Takže jsem v docela dobré společnosti. To je třetí projekt, o kterém si myslím, že by Moravskoslezskému kraji prospěl. Závěrem, protože už mluvím příliš dlouho, dvě přátelské výtky vašemu zastupitelstvu. Vozím s sebou knihu, kterou udělal Státní památkový úřad a která se jmenuje „Kladivo na hejtmány“.*“ (Zeman 2017)

V tomto úryvku se opět objevuje jakýsi nátlak, který vnímám jako nástroj k prosazování vlivu ze strany Zemana. Ten prostupuje celým jeho projevem. To, jakým způsobem Zeman v projevu cílí na hejtmana a zastupitelstvo tohoto kraje je viditelné převážně ve vyznačené pasáži zmíněného projevu. Díky tomu, že prezident v úryvku cílí především na to, aby se na projekt kanálu nezapomnělo (explicitně však projekt neoznačuje za svůj sen) a přidává mu legitimitu skrze ty aktéry, kteří dle něj s výstavbou souhlasí, patří tento úryvek do kritéria b).

6 ZÁVĚR

Tato případová studie slouží jako ukazatel neformálního chování Miloše Zemana v otázce nastolování politické agendy. To, že Miloš Zeman má na výstavbě projektu Dunaj-Odra-Labe svůj osobní zájem dokazuje několik podstatných faktů. Například, že na Pražském hradě v roce 2016 uspořádal schůzku s krajskými koordinátory projektu kanál Dunaj-Odra-Labe (Český rybářský svaz 2020) a věcný záměr zákona o dokončení vodního koridoru byl z jeho iniciativy vypracován a obecně prospěšná společnost Plavba a vodní cesty ho financovala. „*Prakticky jediná aktivní a pozitivní iniciativa podpory vodní cesty na mezinárodním poli vychází od prezidenta ČR Miloše Zemana.*“ (Vodní cesty a plavba 2015: 3). Jestliže vezmeme v potaz skutečnost, že prezidentovy pravomoci nejsou téměř žádné z hlediska přijetí rozhodnutí o zmiňované výstavbě, pak se jako další možnost naskytne využití vlivu, který mu jeho funkce (z hlediska moci) poskytuje. Miloš Zeman za touto výstavbou stojí a svůj zájem v konkrétních případech vědomě a pozorovatelně artikuluje, což ukazují i data z analýzy (Lukes 2005: 24).

Výsledkem této analýzy je odpověď na výzkumnou otázku: *Jakým způsobem je prezident schopen ovlivnit nastolování agendy v rozhodovacím procesu ohledně zrealizování výstavby kanálu DOL?* Tato otázka je doplněna tezí, zda: *Mohou mít prezidentova prohlášení neformálně větší váhu na formování agendy v problematice DOLu než aktéři, kteří díky svým pravomocím nastolují politickou agendu tohoto projektu.* Nejdříve argumentačně zhodnotím doplňkovou tezi, kterou pro větší přehlednost znázorním do tabulky.

Tabulka 1¹⁸

<u>Celkem projevů</u>	13
projevy odpovídající kritériu a)	5
projevy odpovídající kritériu b)	6
projevy odpovídající kritériu c)	2

Z analýzy vybraných projevů Miloše Zemana vidíme, že se více zaměřil na to, aby v jeho projektech pro vybrané aktéry specificky zazněla výstavba kanál Dunaj-Odra-Labe, a tím tak docílil skutečnosti, aby projekt zůstal zvláště v povědomí jednotlivých aktérů. Nicméně výsledky jako takové ukazují, že kritérium a) ve vybraných projevech bylo pro Zemana téměř stejně podstatné jako kritérium b). Z toho vyplývá, že nastolování agendy v otázce kanálu Dunaj-Odra-Labe se projevilo ve 12 ze 13 zkoumaných projevů. Specifickým případem je Moravskoslezský kraj, který nepreferuje výstavbu kanálu jako celistvého komplexu, avšak stojí o propojení samotné Odry s mořem.

Moravskoslezský kraj lze v tomto ohledu spíše označit za aktéra, který se přizpůsobuje rozhodnutí, jenž přicházejí od aktérů s vyšší pravomocí, než má on sám, nikoliv na základě vlivu.¹⁹ Jak již bylo zmíněno výše, v roce 2020 kraj přijal nesouhlasné stanovisko s výstavbou kanálu Dunaj-Odra-Labe, ale v roce 2021 kraj v tom samém složení aktualizoval Plán územního rozvoje České republiky, ve kterém pozemky nadále zůstaly určené pro případnou výstavbu kanálu. Jinak řečeno slovy, i přesto, že kraj s výstavbou nesouhlasí, nepřijal změnu Plánu

¹⁸ Zdroj: Vlastní – Vybrané projevy Miloše Zemana (<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory>, 17. 7. 2022).

¹⁹ Tento argument lze opřít o současný stav, kdy vláda České republiky rozhodla o zastavení tohoto budovatelské záměru: „Moravskoslezský kraj plánované propojení Baltu do Bohumína a využívání mezinárodní lodní dopravy vítal jako projekt, který by mohl posílit ekonomiku kraje a nabídnout mu nové možnosti. Nutno ovšem zdůraznit, že mnohem zásadnější než splavnění Odry je pro náš region a jeho rozvoj modernizace železniční dopravy a výstavba vysokorychlostních tratí.“ (ČT24 2021).

územního rozvoje, a tím tak stále zůstává prostor i pro případnou realizaci projektu jako celku (Moravskoslezský kraj 2021).

Jestliže tedy u aktérů absentuje prioritá ohledně výstavby tohoto projektu, Miloš Zeman je schopen udržet ono téma otevřené a dávat najevo, že je i v jeho vlastním zájmu, aby k výstavbě vodního koridoru Dunaj-Odra-Labe došlo, ale nedokáže tyto aktéry ovlivnit natolik, aby své priority změnili.

V případě Rakouska je nutné zmínit, že při procházení dat, která byla součástí studie proveditelnosti, chybí jeho stanovisko. Nejsou zde zaznamenány pozice ani názory výkonných činitelů Rakouska, což můžeme vyhodnotit tak, že v případě, kdy aktér neustoupil ze svého původního stanoviska, pak aktér pověřený zpracováním studie proveditelnosti musel pružně zareagovat a reflektovat výchozí pozici daného aktéra.

Jazyk tedy opravdu lze chápat jako strategický nástroj, díky kterému politici získávají moc a udržují svůj vliv. Bez využívání komunikace totiž nemohou artikulovat své zájmy. Jestliže tedy chybí komunikace, tak nelze vládnou a ani být ovládán (Dunmire 2012: 742). Důležitou roli hraje i struktura jednotlivých projevů. Ta byla ve většině případech téměř totožná. Nejdříve zazněla zmínka o samotném kanálu, poté (konkrétně v 5 případech) následovalo odkázání na přivlastnění ve formě můj oblíbený projekt (a další ekvivalenty s tím spojené). V žádném z projevů ale Miloš Zeman nevynechal zmínku o jedinci či skupině, kteří ať už v daném státě či jednotlivém kraji danou výstavbu podporují. Zmínky o těchto jedincích jsou strategicky promyšleným tahem, který do textu aktéra patří, neboť text a řeč profesionálních politiků nebo politických institucí, jako jsou prezidenti a předsedové vlád a další členové vlády, parlamentu nebo politických stran (na místní, národní i mezinárodní úrovni), zahrnují řečníka i publikum, na které jsou projevy cíleny tak, aby přinejmenším dosáhly udržení tématu v podvědomí (Van Dijk 1997: 30–33). Ti, kteří jeho dlouhodobý postoj k výstavbě podporují, jsou tedy v projevech vyzdvihováni, aby jim dal veřejně za pravdu a sám tak legitimizoval, jaký postoj zastává. Podporuje tím také

argumentaci, že výstavba kanálu Dunaj-Odra-Labe je jedním ze stěžejních investiční plánů pro Českou republiku (Zeman 2017).

Odpověď na otázku „*Jakým způsobem je prezident schopen ovlivnit nastolování agendy v rozhodovacím procesu ohledně zrealizování výstavby kanálu DOL?*“ je v souvislosti s výsledky tato: Miloš Zeman je schopen ovlivnit nastolování témat pomocí jazyka a struktury textu, který dále předává svému publiku, tedy aktérům, kteří mu naslouchají. Tím pádem se tedy potvrdil také předpoklad, že Miloš Zeman využívá svého politického vlivu a moci, aby se stal činným aktérem, který se podílí na nastolování politické agendy. Nicméně v tomto případě je potřeba zakomponovat a ověřit také původní tezi, zda: *Mohou mít prezidentova prohlášení neformálně větší váhu na formování agendy v problematice DOLu než aktéři, kteří díky svým pravomocím nastolují politickou agendu tohoto projektu.* Prezidentova slova, dle zkoumaných projevů, mohou mít neformálně větší váhu na formování politické agendy, neboť z dat vychází, že Miloš Zeman se snaží ovlivnit aktéry, kteří mají reálnou politickou moc potřebnou k realizaci tohoto projektu. Ona neformálnost je v rámci práce chápána tak, že stojí nad rámcem prezidentských kompetencí kodifikovaných v Ústavě České republiky.

7 ZDROJE

Anderson Brad (nedatováno). *Dimensions of power* (<https://kpu.pressbooks.pub/developingwisdom/chapter/dimensions-of-power/>, 26. 6. 2022).

Bastlová, Marie – Švarcová, Alžběta (2019). Autor studie o kanálu Dunaj–Odra–Labe: Projekt je finančně ztrátový, ale ekonomicky výhodný. *Irozhlas* 9. 10. 2019 (https://www.irozhlas.cz/ekonomika/dunaj-odra-labe-kanal-studie_1910091804_zit, 13. 6. 2022).

Český rybářský svaz (2020). *Dunaj - Odra - Labe: Český rybářský svaz dlouhodobě proti výstavbě*. 9. 11. 2020 (<https://www.rybsvaz.cz/beta/index.php/709-dunaj-odra-labe-cesky-rybarsky-svaz-proti-vystavbe?fbclid=IwAR1CjbK-vdUnRu0dbIcSGTjXxduB9cIRVe62gfhPR9JLswVlhcImg-2Py4A>, 17. 7. 2022).

ČT24 (2020). „Zastaralý a zbytečný projekt.“ *Vedení Ostravy i kraje nepodporuje přípravy vodního kanálu na Odře*. 20. 10. 2020 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/speciaily/kanal-dunaj-odra-labe/3210937-zastaraly-a-zbytecny-projekt-vedeni-ostravy-i-kraje>, 14. 7. 2022).

ČT24 (2021) *Vedení Ostravy vítá plán na zastavení projektu kanálu Dunaj–Odra–Labe. Dlouhodobě jej kritizuje*. 9. 11. 2021 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/moravskoslezskykraj/3397702-vedeni-ostravy-vita-plan-na-zastaveni-projektu-kanalu-dunaj-odra-labe>, 14. 7. 2022).

ČT24 (2021). *Projekt kanálu Dunaj–Odra–Labe pokračuje i přes nesouhlas samospráv*. 4. 5. 2021 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3306871-projekt-kanalu-dunaj-odra-labe-pokracuje-i-pres-nesouhlas-samosprav>, 3. 7. 2022).

Dahl, Robert – Stinebrickner, Bruce (2002). *Modern political analysis* (6.vyd.). (New Jersey: Prentice Hall).

Dahl, Robert (1957): The Concept of Power. *Behavioral Science* 2 (3), s. 201–215.

Dunmire, Patricia (2012). Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language. *Language and Linguistics Compass* 6 (11), s. 735–751.

Ekonomický deník (2022). *Vláda projedná konec územní ochrany území pro průplav Dunaj-Odra-Labe*. 12. 7. 2022 (https://ekonomickydenik.cz/vlada-projedna-konec-uzemni-ochrany-uzemi-pro-pruplav-dunaj-odra-labe/#dop_ab_variant=772261&dop_source_zone_name=hpfeed.sznhp.box, 14. 7. 2022).

Falter (2021). *PROJEKT IRRWITZ* (<https://arnika.org/soubory/dokumenty/voda/FALTER-Donau-Oder-Elbe-Kanal.pdf>, 13. 7. 2022).

Gaventa Johnatan (2003). *Power after Lukes: An overview of theories of power since Lukes and their application to development* (http://www.powercube.net/wp-content/uploads/2009/11/power_after_lukes.pdf, 10. 6. 2022).

Gewessler, Leonore (2021). Rakousko kanál Dunaj – Odra – Labe nepodpoří. „Jde o naši budoucnost“, píše ministryně dopravy. *Arnika*. 21. 1. 2021 (<https://arnika.org/rakousko-kanal-dunaj-%E2%80%93-odra-%E2%80%93-labe-nepodpori-%E2%80%9Ejde-o-nasi-budoucnost%E2%80%9C-pise-ministryne-dopravy>, 12. 7. 2022).

Gümplová, Petra (2007). Modernita a úpadek veřejné sféry: Koncept veřejnosti a deliberativní politiky v díle Hannah Arendtové a Jürgena Habermase. In: Šubrt, Jiří (ed.) *Historická sociologie*. (Plzeň: Aleš Čeněk).

Habermas, Jürgen (2000). *Strukturální proměna veřejnost: Zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia.

Hartman, Petr (2018). Záhadu s nejmenováním Miroslava Pocheho ministrem vysvětlil dopis. *Irozhlas*. 29. června 2018 (https://www.irozhlas.cz/komentare/miroslav-poche-andrej-babis-milos-zeman-jmenovani-vlady-ministerstvo_1806291858_jgr, 10. 6. 2022).

Havel, Petr (2019). Byla vypracována opravdu studie proveditelnosti kanálu Dunaj–Odra–Labe? *Ochrana přírody* 2/2019.

Idnes (2019). *Pardubický kraj odmítl labskou větev obřího kanálu, obcím brání v rozvoji*. 26. 9. 2019 (https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/dunaj-odra-labe-kanal-pardubicky-kraj-kanal-obce.A190925_185426_pardubice-zpravy_lati, 17. 7. 2022).

Kampf, Zohar (2015). Political Discourse Analysis. In: Tracy, Karen (eds.), *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*. (Oxford: Wiley-Blackwell), s. 1–15.

Křížová, Jana – Syllová, Jindřiška (2015). VEŘEJNÝ ZÁJEM – POJEM A JEHO POUŽITÍ VE SPRÁVNÍM PRÁVU. Studie č. 5.352. *Parlamentní institut*, s. 1–12.

Lippman, Walter (1995). *Essays in the Public Interest Philosophy*. (Toronto: Little, Brown & Company).

Lorenzi, Maximiliano (2006) Review. Power: A Radical View by Steven Lukes. *Crossroads*. 6 (2), s. 87–95.

Lukes, Steven (2005). *Power: A Radical View*. (2.vyd.). (London: Palgrave Macmillan).

Mahoney, Joseph – McGahan, Anita – Pitelis, Christos (2009). The Interdependence of Private and Public Interests. *Organization Science* 20 (6), s. 1034–1052.

Mahoney, Joseph – McGahan, Anita – Pitelis, Christos (2009). The Interdependence of Private and Public Interests. *Organization Science* 20 (6), s. 1034–1052.

Memorandum starostů obcí k záměru průplavu Dunaj – Odra – Labe (2019) (https://proxy.mu-mohelnice.cz/rada_mesta/23_Rada_mesta/attachments/Memorandum-starostu-obci-k-zameru-pruplavu-Dunaj--Odra--Labe.pdf, 14. 7. 2022).

Mertl, Jiří (2012). Analýza weberovského a postweberovského pojetí moci: stav výzkumu v české politologii. *Akta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 4 (3), s. 15–37.

Ministerstvo dopravy (2017). *Ministři dopravy Česka, Slovenska a Polska podepsali memorandum k projektu Dunaj – Odra – Labe*. 31. 1. 2017 (<https://www.mdcr.cz/Media/Media-a-tiskove-zpravy/Ministri-dopravy-Ceska,-Slovenska-a-Polska-podepsa>, 13. 7. 2022).

Ministerstvo dopravy (2018). *Vodní koridor Dunaj – Odra – Labe má šanci, studie potvrdila ekonomickou efektivitu projektu*. 19. 10. 2018 (<https://www.mdcr.cz/Media/Media-a-tiskove-zpravy/Vodni-koridor-Dunaj-%E2%80%93-Odra-%E2%80%93-Labe-ma-sanci,-st-%281%29>, 13. 7. 2022).

Ministerstvo dopravy (2019). *Studie k vodnímu koridoru Dunaj-Odra-Labe*. 23. 01. 2019 (<https://www.mdcr.cz/Media/Media-a-tiskove-zpravy/Studie-k-vodnimu-koridoru-Dunaj-Odra-Labe-je-verej>, 07. 04. 2021).

Moravskoslezský kraj (2021). *Odpověď na dopis Rady města Ostravy č. j. SMO/013057/21/NPB ze dne 12. 1. 2021* (<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5AicWf9SwqcJ:https://www.msk.cz/kraj/zastupitelstvo/soubory.html%3Fid%3D15210+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>, 17. 7. 2022).

Orlický deník (2015). *Návštěva prezidenta republiky Miloše Zemana v Pardubickém kraji*. 2. 11. 2015 (https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/navsteva-prezidenta-republiky-milose-zemana-v-pardubickem-kraji-20151102.html, 15. 7. 2022).

Political Science (nedatováno). *Introduction to an Political Influence: Two Views* (<https://www.politicalsciencenotes.com/articles/introduction-to-an-political-influence-two-views/562>, 10. 6. 2022).

Rebenstorf, Hilke (2004). *Political Interest — Its Meaning and General Development*. In: Rebenstorf, Hilke (eds.) *Democratic Development*. (Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften), s. 89–93.

Rozhodnutí vztahující se k vyvlastnění motocentra u stavby dálnice D3 (2020). *Odpověď na žádost o poskytnutí informací dle zákona č. 106/1999 Sb.* (<https://www.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/2020/124-Rozhodnut%C3%AD%20vztahuj%C3%ADc%C3%AD%20se%20k%20vyvlastn%C4%9Bn%C3%AD%20motocentra%20u%20stavby%20d%C3%A1lnice%20D3.pdf>, 17. 6. 2022).

Tauberová, Daniela - Uvírová, Petra – Krvňánek, Petr (2020). Rada Olomouckého kraje odmítla kanál Dunaj-Odra-Labe. *Olomoucký deník*. 30. 11. 2020 (https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/rada-olomouckeho-kraje-vyjadрила-nesouhlas-s-kanalem-dunaj-odra-labe-20201130.html, 15. 7. 2022).

TV Relax (2020). *Kraj odmítá stavbu kanálu Dunaj-Odra-Labe*. 2. 12. 2020 (<https://televizerelax.cz/zpravy/video/2fFzY4XdvCc/kraj-odmita-stavbu-kanalu-dunaj-odra-labe>, 17. 7. 2022).

Van Dijk, Teun A. (1997). What is political discourse analysis. *Belgian journal of linguistics*, 11(1), s. 11–52.

Vláda (2014). *Programové prohlášení vlády 2014* (https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove_prohlaseni_unor_2014.pdf, 15. 6. 2022).

Vláda (2017). *Programové prohlášení vlády 2018a* (<https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni-vlady-162319/>, 15. 6. 2022).

Vláda (2018). *Programové prohlášení vlády 2018b* (<https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Programove-prohlaseni-vlady-cerven-2018.pdf>, 15. 6. 2022).

Vláda (2022). *Programové prohlášení vlády 2022* (<https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/>, 15. 6. 2022).

Vodní cesty a plavba (2013a). *Zrušíme Ředitelství vodních cest?* (http://www.rvccr.cz/public/files/userfiles/%C4%8Dasopisy/VCAP_1_2013.pdf, 3. 7. 2022).

Vodní cesty a plavba (2013b). *Z projevu prezidenta Miloše Zemana Vídeň 24. dubna 2013*. 24. 4. 2013

(https://www.rvccr.cz/public/files/userfiles/%C4%8Dasopisy/VCAP_2_2013.pdf, 10. 7. 2022).

Vodní cesty a plavba (2015). *Desatero pro záchranu vodních cest a plavby v ČR* (http://www.rvccr.cz/public/files/userfiles/časopisy/VCAP_1_2015.pdf, 17. 7. 2022).

Vodní cesty a plavba (2019). *Přerov se nepřipojí k memorandu proti kanálu* 2019/2 (http://www.rvccr.cz/public/files/userfiles/%C4%8Dasopisy/VCAP_3_2019_s.pdf?fbclid=IwAR1CjbK-vdUnRu0dbIcSGTjXxduB9cIRVe62gfhPR9JLswVlhcImg-2Py4A, 14. 7. 2022).

Weber, Max (1929). *Politika jako povolání*. Praha: Orbis.

YouTube (2016). *Prezident Zeman: Mám sen. Vodní koridor Dunaj–Odra–Labe*. 12. 4. 2016 (<https://www.youtube.com/watch?v=7yFhwqdBbPk>, 14. 7. 2022).

Zeman, Miloš (2013). *Projev prezidenta republiky při setkání s občany Ostravy*. 1. 10. 2013 (<http://www.zemanmilos.cz/cz/clanky/projev-prezidenta-republiky-pri-setkani-s-obcany-ostravy-19735.htm>, 15. 7. 2022).

Zeman, Miloš (2014). *Projev prezidenta republiky při Prvním plenárním jednání setkání V4. Pražský hrad*. 11. 12. 2014 (<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-pri-prvnim-plenarnim-jednani-setkani-v4-11553>, 3. 7. 2022).

Zeman, Miloš (2015). *Projev prezidenta republiky při setkání se zastupiteli Olomouckého kraje. Pražský hrad*. 13. 5. 2015 (<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a>

rozhovory/projev-prezidenta-republiky-pri-setkani-se-zastupiteli-olomouckeho-kraje-11610, 14. 7. 2022).

Zeman, Miloš (2016). Projev prezidenta republiky při setkání s nově zvolenými zastupiteli Moravskoslezského kraje, současnými členy rady kraje a starosty obcí. *Pražský hrad*. 2. 11. 2016 (<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-pri-setkani-s-nove-zvolenymi-zastupiteli-moravskoslezskeho-kraje-soucasnymi-cleny-rady-kraje-a-starosty-obci-12981?fbclid=IwAR2EXAyjJXb61O3sa5w6MPp2USKC4jor6Avhc366oQsbriHr5QTShkUjQUw>, 15. 7. 2022).

Zeman, Miloš (2017). *Projev prezidenta republiky při setkání se zastupiteli Moravskoslezského kraje*. 5. 9. 2017 (<http://www.zemanmilos.cz/cz/clanky/projev-prezidenta-republiky-pri-setkani-se-zastupiteli-moravskoslezskeho-kraje.htm?fbclid=IwAR0QM7S84ASylShQI92CKh2AkZrQvBoGIbjnxSRTAf7Rik9r29NSffh323Y>, 15. 7. 2022).

Zeman, Miloš (2019a). Projev prezidenta republiky na setkání prezidentů České a Rakouské republiky se zástupci médií ve Vídni. *Pražská hrad*. 3. 4. 2019 (<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-na-setkani-prezidentu-ceske-a-rakouske-republiky-se-zastupci-medii-ve-vidni-14687>, 13. 7. 2022).

Zeman, Miloš (2019b). *Projev prezidenta republiky při hospodářském fóru v Hospodářské komoře Rakouské republiky*. 3. 4. 2019 (<http://www.zemanmilos.cz/cz/clanky/projev-prezidenta-republiky-pri-hospodarskem-foru-v-hospodarske-komore-rakouske-republiky.htm>, 13. 7. 2022).

Zeman, Miloš (2019c). Úvodní slovo prezidenta republiky a české velvyslankyně v Rakousku při tiskové konferenci k ukončení oficiální návštěvy Rakouské republiky. *Pražský hrad*. 4. 4. 2019 (<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/uvodni-slovo-prezidenta-republiky-a-ceske-velvyslankyne-v-rakousku-pri-tiskove-konferenci-k-ukonceni-oficialni-navstevy-rakouske-republiky-14689#from-list>, 13. 7. 2022).

8 RESUMÉ

This diploma thesis deals with the analysis of Absence of public-political priorities in the declarations of actors: a case study of the Danube-Oder-Labe canal in the rhetoric of Miloš Zeman. Attention is focused specifically on Miloš Zeman's speeches and his efforts to influence the establishment of a political agenda.

The diploma thesis is divided into two basic parts. In the theoretical part of the work, attention is focused on the conceptualization of power and influence, and also on the difference between the conception of public and private interest. In the analytical part, I then examine how Miloš Zeman tried to raise the issue of the construction of the Danube-Odra-Labe canal at various political levels and how he tried to influence individual actors.

The aim of this diploma thesis is to answer the question: In what way is the president able to influence agenda setting in the decision-making process regarding the realization of the construction of the DOL canal.